

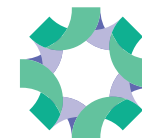

33

Emma Sokkanen

Kotitalouksien varautuminen ja kriisinkestävyys

Kansalaisten resurssit ja roolit häiriötilanteissa

Huoltovarmuuskeskus

Sisällys

Tiivistelmä.....	5
1. Johdanto.....	10
2. Aineisto.....	13
3. Kirjallisuuskatsaus ja keskeiset käsitteet	15
3.1. Kotitalouksien varautuminen kokonaisturvallisuudessa ja resilienssiä lisäävänä toimintana	15
3.2. Suomalaisten varautuminen kansainvälisessä vertailussa	16
3.3. Toimet kansalaisten varautumisen vahvistamiseksi	17
3.4. Varautumiseen vaikuttavat yksilö- ja kontekstitekijät	19
3.5. Riskitietoisuus ja varautumistieto vaikuttavat varautumiseen	22
4. Tulokset	24
4.1. Tiedonsaanti ja tiedonjaon kanavat	24
4.2. Riskitietoisuus, huoli ja varautumisen taso	27
4.2.1. Varautuminen suhteessa 72 tunnin suositukseen	30
4.2.2. Syyt puutteelliselle varautumiselle	35
4.3. Varautuminen erilaisissa häiriötilanteissa	38
4.3.1. Pitkäkestoinen sähkökatko tai vedenjakelun häiriö vaikeuttaa arkea	39
4.4. Käsitteet varautumisen merkityksestä	41
4.4.1. Luottamus viranomaisiin heikentynyt – kuitenkin suurin osa luottaa saavansa apua häiriötilanteessa	43
4.5. Varautumistiedot ja -taidot	45
4.6. Toimintakyky, avuntarve ja auttamishalukkuus	49

Kotitalouksien varautuminen ja kriisinkestävyys

Kirjoittaja:
Emma Sokkanen

Kansikuva:
Shutterstock

Ulkoasu:
Aleksi Salokannel / SPEK

Julkaisija:
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK
Ratamestarinkatu 11, 00520 Helsinki
(09) 476 112 | spekinfo@spek.fi | www.spek.fi

ISBN 978-951-797-750-0 (pdf)
ISSN 2242-1653 (pdf)
Helsinki 2025

Huoltovarmuuskeskus

Huoltovarmuuskeskus on rahoittanut tämän tutkimuksen.

5. Johtopäätökset	54
5.1. Varautumistiedon levinneisyys ja riskitietoisuus	54
5.2. Kotitalouksien varautuminen – joka kolmannella löytyy pullovetä kolmeksi päiväksi	55
5.3. Puutteellisen varautumisen syyt, luottamus omiin taitoihin ja heikentynyt luottamus viranomaisten toimintakykyyn	56
5.4. Auttamishalu ja roolit häiriötilanteessa	58
5.5. Varautumisen mittaamisen haasteet ja kontekstisidonnaisuus	59
6. Lähteet.....	61
Liitteet	67
Liite 1: Kyselylomake	67
Omatoimisen varautumisen kysely 2025	67
Liite 2: Aineiston rakenne	75

Tiivistelmä

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö toteutti yhdeksännen kyselytutkimuksen kotitalouksien omaehtoisesta varautumisesta keväällä 2025. Tuhannelta kansalaiselta kysyttiin heidän arvioitaan varautumisesta, resursseista, häiriötilanteissa pärjäämisestä, kansalaistaidoista ja omasta roolistaan häiriötilanteen sattuessa.

Verrattuna edellisten kyselyiden tuloksiin, vuoden 2025 tulokset viittaavat positiiviseen kehitykseen varautumisessa. Vastaajista 85 prosentilta löytyi kotoa ruokaa ja 35 prosentilta pullovetä kolmeksi päiväksi. Patteriradio löytyy joka toiselta vastaajalta. Kyselyn mukaan 54 % vastaajista arvioi kotivaransa vastaavan kansallista 72 tuntia -suositusta. Hyvin varautuneet raportoivatkin selviytyvänsä kolme vuorokautta tai pidempään useimmista häiriötilanteista, mutta vain noin 70 % heistä selviytyisi pidempään sähkön- ja vedenjakeluhäiriöistä. Toisin sanoen, noin kolmannes hyvin varautuneeksi itsensä arvioivista ei ole varautunut pitkäaikaiseen sähkökatkoon ja vedenjakeluhäiriöön.

Kansalaiset ovat eniten huolissaan oman ja perheensä pärjäämisestä pitkittyneen sähkökatkon, vakavan tartuntatautiepidemian ja sotilaallisen voimankäytön aiheuttamissa häiriötilanteissa. Puolet kansalaisista ei pystyisi jatkamaan normaalia arkea pitkittyneen sähkökatkon tai vedenjakelun häiriötilanteen aikana kahta päivää pidempään.

Varautumistieto on tavoittanut yhä useamman kansalaisista: 77 % vastaajista on nähnyt varautumiseen liittyvää tietoa ja 26 % on itse etsinyt sitä. Viranomaisten ja järjestöjen nettisivut ovat suosituimpia tiedonjaon kanavia, ja suuri osa väestöstä (60 %) on kiinnostunut saamaan varautumistietoa myös kotiin jaettavaan esitteen muodossa. Myönteistä on, että yhä harvempi vastaaja perustelee huonoa varautumistaan sillä, ettei tiedä tarvittavia toimenpiteitä, ei ole tullut ajatelleeksi asiaa tai ei koe aihetta kiinnostavaksi. Useimmat huonosti varautuneet kokevat sen liian kalliiksi tai luottavat yhteiskunnan toimivan häiriötilanteen aikanakin riittävästi.

Tulokset osoittavat kansalaistaitojen, kuten ensiaputaidon, ruoan valmistuksen ilman sähköä ja lämpimänä pysymisen olevan positiivisesti yhteydessä henkilön arvioon omasta varautumisestaan. Kansalaisilla on vankka usko omiin

taitoihinsa erilaisissa häiriötilanteissa, mutta ensiaputaidot ja ilmastonin sulkeminen tuottavat monille hankaluuksia. 44 % kansalaisista tietää missä on lähin väestönsuoja ja 56 % mitä vaaramerkin kuulussa tulee tehdä.

Taustamuuttajat ovat yhteydessä varautumisen tasoon melko ennustettavalla tavalla. Huonommin varautuneet väestöryhmät arvioivat myös tarvitsevansa häiriötilanteessa nopeammin apua. Nuoret, kaupunkilaiset, kerrostaloasujat ja tuloillaan heikommin toimeen tulevat väestöryhmät arvioivat todennäköisemmin tarvitsevansa apua. Maalla, omistusasunnoissa ja useamman henkilön kanssa asuvat ovat paremmin varautuneita.

Jopa 60 % vastaajista arveli, että hänen kotitaloutensa selviäisivät omatoimisesti ilman apua, jos yhteiskuntaa kohtaisi jokin vakava häiriötilanne. Vain 16 % arvioi kotitaloutensa olevan kunnossa ja sen lisäksi pystyvänsä auttamaan myös muita. Moni yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta tärkeässä tehtävässä työskentelevä vastaaja ei tiedä, kuinka työn teon puitteet on varmistettu häiriötilanteen aikana.

Emergency preparedness and crisis resilience of households 2025

Abstract

The Finnish National Rescue Association conducted its ninth survey on household preparedness in spring 2025. In the survey, one thousand citizens were asked about their estimate on their level of preparedness, resources, coping during a disruption, civic skills and their role in the event of an incident or disruption.

Compared to previous surveys, the results from 2025 suggest a positive trend in households' level of preparedness. 85% of respondents report having food at home and 35% bottled water for three days. Half of the respondents have a battery-powered radio at home. In the survey, 54% of respondents estimated that their emergency home food supplies meet the national 72 hours recommendation. Respondents who considered themselves well-prepared reported that they could survive three or more days in most incidents. Around 70% of these respondents also estimated that they could manage in the event of power or water supply disruptions. In other words, about a third of respondents who consider

themselves well-prepared are not prepared for a long-term power outage or water supply disruption.

Out of possible disruptions and disasters, citizens are most concerned about how they and their families would cope in the event of a prolonged power outage, a serious outbreak of a communicable disease, or military conflict. Half of citizens said they would not be able to resume normal daily life for more than two days during a prolonged power outage or water supply disruption.

Information on home preparedness reaches more and more citizens: 77% of respondents say they have seen information about preparedness, and 26% have searched for it actively. The websites of public authorities are the most popular sources of information, and a large part (60%) of the population also expressed interest in receiving home preparedness information in the form of leaflets distributed to homes. A positive result of the survey is that fewer respondents said they do not know what steps to take, or have not given the matter thought, or do not find it interesting as a justification for a lack of preparedness. Most people who are poorly prepared said that they find it too expensive, or are confident that society will continue to function adequately in the event of an incident or disruption.

The results show that civic skills such as first aid, cooking without electricity and staying warm are positively associated with a person's self-assessment of their preparedness. Citizens have a strong belief in their skills in the event of a disruption or incident. Areas which respondents found challenging included first aid skills and knowing when to shut down ventilation. According to the survey, 44% of citizens know the location of the nearest civil defence shelter, while 56% know what to do when hearing the public warning signal.

Respondents' backgrounds were linked to the level of preparedness in a predictable way. Demographic groups with a lower level of preparedness also estimated that they would need help more quickly in the event of a disruption. Young people, urban residents, people living in apartment buildings and people with a lower income were more likely to estimate that they would need help. Rural residents, people living in an owner-occupied home and large households are more likely to be better prepared.

As many as 60% of respondents estimated that their household would be able to manage without help in the event of a serious disruption to society. Only 16% said that their household is adequately prepared and that they would also be able to help others. Many respondents who work in jobs that are important

for the continuity of society do not know how their working conditions are ensuring during a disruption or incident.

Hushållens beredskap och kristålighet 2025

Sammandrag

Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland genomförde den nionde enkäten om hushållens självberedskap våren 2025. Tusen medborgare fick bedöma sin beredskap och förmåga att klara störningssituationer, sina resurser och medborgarfärdigheter samt sin roll vid en störningssituation.

Jämfört med tidigare enkäter tyder resultaten för 2025 på positiva framsteg i beredskapsnivån. 85 % av de svarande hittade mat hemma och 35 % flaskvatten för tre dagar. Varannan respondent har en batteriradio. 54 procent av respondenterna bedömer att deras reservförråd motsvarar den riksomfattande 72-timmarsrekommendationen. De väl förberedda respondenterna uppger sig klara tre dygn eller mer under de flesta störningssituationerna, och cirka 70 procent av dem även störningar i el- och vattenförsörjningen. Med andra ord har ungefär en tredjedel av dem som bedömer sig vara väl förberedda inte beredskap för ett långvarigt strömavbrott och vattenavbrott.

Medborgarna är mest oroade över sin egen och sin familjs förmåga att klara sig under ett långvarigt elavbrott, en allvarlig sjukdomsepidemi eller en störningssituation orsakad av ett militärt angrepp. Hälften av medborgarna skulle inte kunna fortsätta sin normala vardag längre än två dygn under ett långvarigt strömavbrott eller vattenavbrott.

Informationen om beredskap har nått allt fler medborgare: 77 procent av respondenterna har sett information om beredskap och 26 procent har själva sökt sådan information. Myndigheternas webbplatser är de populäraste kanalerna för information, och en stor andel av befolkningen (60 procent) är intresserad av att få information om beredskap i form av en broschyr som skickas till hemmet. Det positiva är att allt färre respondenter motiverar sin bristande beredskap med att de inte känner till de nödvändiga åtgärderna, inte har tänkt på saken eller inte upplever ämnet som intressant. De flesta som är dåligt förberedda anser att beredskap är för dyrt eller så litar de på att samhället fungerar tillräckligt väl även under en störningssituation.

Resultaten visar att medborgarfärdigheter, såsom första hjälpen, matlagning utan el och att hålla sig varm, har ett positivt samband med personens bedömning av sin egen beredskap. Medborgarna har en stark tilltro till sina egna färdigheter i olika störningssituationer, men första hjälpen och att stänga av ventilationen är svåra för många. 44 procent av medborgarna vet var det närmaste skyddsrummet finns och 56 procent vet vad de ska göra när de hör den allmänna farosignalen.

Bakgrundsvariablerna hänger samman med beredskapsnivån på ett ganska förutsägbart sätt. Sämre förberedda befolkningsgrupper bedömde sig behöva hjälp snabbare vid en störningssituation. Ungdomar, stadsbor, höghusboende och befolkningsgrupper med sämre utkomstmöjligheter ansåg det som mer troligt att de behöver hjälp. De som bor på landsbygden, i ägandebostäder och tillsammans med fler personer är bättre förberedda.

Upp till 60 procent av respondenterna bedömde att deras hushåll skulle klara sig utan hjälp om samhället drabbades av en allvarlig störningssituation. Endast 16 procent bedömde att deras hushåll skulle klara sig och att de dessutom skulle kunna hjälpa andra. Många respondenter som arbetar i en roll som är viktig för samhällets kontinuitet känner inte till hur deras arbetsmöjligheter har tryggats för störningssituationer.

1. Johdanto

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) on seurannut kansalaisten riskikäsitteitä, arvioita omatoimisen varautumisen tasosta, häiriötilanteista selviämisestä sekä varautumisuskomuksia vuodesta 2008 lähtien keräämällä aineistoa puhelinhaastattelujen ja nettilomakkeiden avulla. Tässä raportissa esitetään yhdeksännen kyselyn tulokset.

Vuonna 2025 kansalaiset varautuvat pysyvästi muuttuneessa toimintaympäristössä, jossa epävakaus ja jännitteet ovat lisääntyneet. Epävakaus Lähi-idässä, muuttuvat geopoliittiset suhteet, Ukrainan sota ja sitä seurannut energiakriisi, pandemiat sekä ilmastonmuutoksesta johtuvat sään ääri-ilmiöt yhdessä nopeasti kehittyvän teknologiaympäristön kanssa haastavat yhteiskunnan toimintakykyä. Tänäkin kesänä Euroopassa on mitattu mittaushistorian korkeimpia hellelukemia ja esimerkiksi Ruotsin Gotlannissa on siirrytty valmiustilaan kuivuudesta johtuvan vesipulan vuoksi (Tuomaala, 2025, Yle). Turvallisuusympäristön muutos korostaa tarvetta kansalaisten omatoimiselle varautumiselle (Eskelinen ym. 2025, 88).

Euroopan komissiolle laatimassaan Euroopan valmiutta ja varautumista käsittelevässä raportissa presidentti Sauli Niinistö kuvaa, että epävarmuustekijät ovat kasvaneet juuri edellä mainituista syistä. Lisäksi yhteiskuntien verkottunut luonne ja riippuvuussuhteet johtavat siihen, että häiriöt yhdessä osassa maailmaa voivat aiheuttaa vaikutuksia pitkienkin välimatkojen päähän. Riskit linkittyvät toisiinsa tehden toimintaympäristön arvioimisesta entistä monimutkaisempaa. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen vuoksi lisääntyvät helleaallot ja tulvat voivat aiheuttaa vahinkoa kriittiselle infrastruktuurille, ja toisaalta syventää eriarvoisuutta lisäten konfliktiriskiä epävakailta alueilla (European Environment Agency 2024).

Peräkkäiset kriisit heijastuvat kansalaisten turvallisuuden tunteeseen ja varautumiseen. Vuonna 2023 julkaistu Sentimentti-väestötutkimus osoittaa suomalaisten turvallisuuden tunteen heikentyneen verrattuna edelliseen vuoteen, ja vaihtelevan alueittain sekä ikäluokittain. Turvallisuuden tunteen laskua on tapahtunut eniten kaupunkien sisäisillä alueilla (-17 prosenttiyksikköä) ja kaupunkien läheisellä maaseudulla (-16 prosenttiyksikköä). Erityisesti alle

40-vuotiailla turvallisuudentunne on heikompa verrattuna vanhempiin ikäluokkiin (Eskelinen ym. 2025,12). Loppuvuodesta 2024 toteutetussa kansalaisten maanpuolustus- ja turvallisuusaiheita käsittelevässä MTS-tutkimuksessa 58 % kansalaisista kokee tulevaisuuden turvattommaksi seuraavan viiden vuoden aikana, 24 % uskoo sen pysyvän entisellään ja vain 13 % kokee tulevaisuuden turvallisemmaksi (MTS 2024, 38). On kuitenkin huomionarvoista, että kansainvälisessä vertailussa suomalaiset kokevat kotimaansa hyvin turvalliseksi (92 %) (Čekavaja 2024, 16).

Kansalaisten kriisinsietokyky on ollut viime vuosina koetuksella, ja onkin tärkeää tarkastella, ettei pitkäaikainen varautumisbuumi johda turtumiseen ja varautumistason heikkenemiseen. MTS-tutkimuksen mukaan kansalaiset uskovat yhteiskunnan olevan varautunut parhaiten aseelliseen hyökkäykseen, suuronnettomuuksiin ja tartuntatauteihin ja epidemioihin. Kuitenkin niiden vastaajien osuus, jotka uskovat Suomen olevan hyvin varautunut uhkien torjumiseen, on hieman laskenut vuoden 2023 tasosta (MTS 2024, 44).

Viranomaiset ovat vastanneet muuttuneeseen toimintaympäristöön, ja varautuminen on noussut agendalle niin Suomessa kuin EU:ssakin. Presidentti Niinistön esiin nostama tarve rajat ylittävälle kokonaisturvallisuuteen perustavalle suunnittelulle johti EU:n uuden varautumisstrategian (*EU Preparedness Union strategy*) julkaisuun maaliskuussa 2025. Strategia perustuu kokonaisturvallisuuden periaatteisiin edistäen riskienhallintaa ja varautumista kaikilla hallinnon tasoilla ja yhteiskunnan sektoreilla (*all-hazards, all-of-government, whole-of-society*).

Valtion ja viranomaisten vastuulla on seurata mahdollisten häiriötilanteiden kehittymistä ja varmistaa kansalaisten turvallisuus. Omatoiminen varautuminen sekä väestön hyvä turvallisuusosaaminen ovat tärkeä osa varautumista ja huoltovarmuutta, ja ne parantavat yhteiskunnan kriisinsietokykyä. Kotitalouksien omatoiminen varautuminen antaa viranomaisille liikkumatilaa toimia sekä vapauttaa viranomaisten resursseja tilanteen normalisoimiseksi erilaisissa kriisitilanteissa (Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista, 29.10.2024). Lisäksi henkinen kriisinkestävyys on keskeisessä asemassa häiriötilanteiden aikaisessa toimintakyvyn ylläpitämisessä ja se edistää myös kriiseistä toipumista (SM 2023).

Valtioneuvosto teki marraskuussa 2024 päätöksen huoltovarmuuden tavoitteista, joka toimii strategisena linjauksena huoltovarmuustyölle Suomessa. Päätöstä tukemaan valmistellaan toimenpanosuunnitelma, jossa määritellään

eri viranomaisten vastuut ja toimenpiteiden aikataulu. Päätöksessä linjataan, että huoltovarmuuden turvaamisen ja varautumisen tasoa vahvistetaan. Strategian yksi tavoitteista on, että kolmannen sektorin ja kansalaisten rooli otetaan huomioon varautumisessa (Valtioneuvosto 2024, 5). Lisäksi linjataan, että ”Kotitalouksien kykyä toimia kriisitilanteissa on kehitettävä määrätietoisesti. Kansalaistaidot, mukaan lukien informaatio- ja medialukutaito, on otettava huomioon osana opetusta ja koulutusta. Myös kotitalouksien omatoimisen varautumisen toimintamalleja on kehitettävä lisäämällä koulutusta ja viestintää. Viestinnässä on huolehdittava monikielisydestä sekä monikanavaisuudesta” (emt. 2024, 8).

SPEKin kansalaisten omatoimisen varautumisen kyselyn tarkoituksena on kartoittaa ihmisten käsityksiä omasta varautumisestaan, selviytymisestä häiriötilanteissa, toimintakyvystä ja avuntarpeen laajuudesta. Tulosten pohjalta voidaan arvioida sitä, kuinka hyvin varautumistieto on tavoittanut kansalaisia ja onko se johtanut konkreettisiin varautumistoimiin. Aineiston pohjalta voidaan tunnistaa huonommin varautuneita väestöryhmiä sekä syitä puutteelliselle varautumiselle, mikä puolestaan antaa suuntaviivoja sille, keille opetus- ja koulutustoimia olisi erityisen tärkeää suunnata. Lisäksi tulosten pohjalta voidaan arvioida, kuinka suuri osa kansalaisista tarvitsisi kriisitilanteessa akuutisti apua ja kuinka suuri osa pystyisi toimimaan viranomaisten tukena avunantajana. Tämä tieto voi auttaa mitoittamaan ja priorisoimaan resursseja kriisitilanteessa.

Aineisto kerättiin kokonaisuudessaan internetpaneelin avulla. Tänä vuonna kyselyyn on lisätty osio kansalaistaidoista ja selviytymisestä eri kriisitilanteissa. Lisäksi on kerätty aikaisempaa laajemmin dataa vastaajien toimintakykyyn ja yhteiskunnan jatkuvuuden ja turvallisuuden kannalta olennaisiin tehtäviin osallistuvien lukumäärästä. Varautumista on pyydetty arvioimaan suhteessa viranomaisten ja järjestöjen 72 tunnin suositukseen.

Kyselyn tutkimusmetodologiassa sovelletaan erilaisia tilastollisia analyyseja, kuten ristiintaulukointia ja khiin neliö -testiä sekä hyödynnetään avoimia vastauksia. Tuloksia peilataan laajasti aikaisempaan tutkimustietoon kansalaisten varautumisesta ja riskitietoisuudesta. Analyysissä pyritään sekä tarkastelemaan varautumisesta yleisesti tehtyjä olettamuksia kriittisesti että tekemään yhteiskunnallista analyysiä osana tulosten arviointia.

2. Aineisto

Tutkimuksessa tarkastellaan varautumistiedon leviämistä, kansalaisten omatoimista varautumista suhteessa viranomaisten ja järjestöjen suosituksiin sekä kansalaisten avunsaannin tarvetta. Myös eri taustamuuttujien vaikutusta varautumisesta tai sen puutteellisuuteen vaikuttavia tekijöitä arvioidaan. Tuloksia verrataan soveltuvin osin edellisiin SPEKin toteuttamiin varautumiskyselyihin (Ristikangas 2023; Nikkanen & Kekki 2021). Raportissa edellisellä kyselyllä tarkoitetaan vuonna 2023 kerättyä ja julkaistua tutkimusraporttia.

Sähköisen vastaajapaneelin avulla kerätty aineisto valottaa vastaajien arvioita omasta varautumisesta, varautumistaidoista ja -uskomuksista. Kysely muodostuu kahdestatoista pääkysymyksestä ja neljästätoista taustamuuttujasta.

Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Miten hyvin varautumis- ja riskitietoisuus on levinnyt?
- Miten ihmiset arvioivat omaa varautumista ja selviytymistä häiriötilanteista?
- Millaista apua ja kuinka nopeasti ihmiset arvelevat tarvitsevansa häiriötilanteissa?

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 18–79-vuotiaat asukkaat Suomessa. Tutkimuksen kokonaisotos (N) on 1096 suoritettua haastattelua. Otos muodostettiin edustamaan väestöä mahdollisimman hyvin, ja aineisto on painotettu sukupuolen, ikäryhmien ja maantieteellisen suuralueen mukaan. Aineistonkeruun toteutti Taloustutkimuslaitos 24.3.-28.3.2025. Aineiston virhemarginaali 95 prosentin luotettavuustasolla on $\pm 3,1$ prosenttia.

Joitakin taustamuuttujia merkittiin pienien vastaajamäärien vuoksi puuttuvaksi. Asumismuotoa valitessa ”jokin muu” ja ”en halua vastata” -kategoriat merkittiin puuttuviksi arvoiksi, sillä niihin vastasi vain 6 ja 8 henkilöä. Lisäksi asumisoikeusasunnossa asuvat merkittiin puuttuviksi (37). Ammattinimikkeistä maanviljelijä (5) ja en tiedä (19) sekä sukupuolista muu (16) koodattiin puuttuviksi. Toimeentulosta tehtiin binäärimuuttuja. Vaikeuksin ja suurin vaikeuksin toimeentulevista yhdistettiin yksi kategoria ja helposti ja hyvin helposti toimeentulevista toinen.

Analyysissä tilastollisen merkittävyyden raja-arvona pidetään p-arvoa <0.05. Mitä pienempi p-arvo on, sitä vahvempi on tuloksen tilastollinen merkittävyys. Analyysissä raportoidaan vain tilastollisesti merkittäviä tuloksia, ellei toisin mainita. Cramerin V -arvot, joilla kuvataan luokitteluasteikollisten muuttujien riippuvuuden vahvuutta, löytyvät alaviitteistä.

Seuraavassa luvussa esitetään kansalaisvarautuminen kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä. Lisäksi käsitellään varautumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä käsitellään suomalaisten varautumista viimeaikaisten kansainvälisten tutkimusten valossa. Luvussa 4 tarkastellaan tuloksia tilastollisen ja laadullisen analyysin pohjalta. Luvussa 5 analysoidaan keskeiset löydökset ja johtopäätökset.

3. Kirjallisuuskatsaus ja keskeiset käsitteet

3.1. Kotitalouksien varautuminen kokonaisturvallisuudessa ja resilienssiä lisäävänä toimintana

Kansallinen varautuminen on ”toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet normaaliolojen häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa” (Sisäministeriö 2023, 8). Toiminta vahvistaa yhteiskunnan resilienssiä, eli sen kykyä sopeutua muutoksiin, toipua häiriöistä ja jopa vahvistua niiden seurauksena (Paton & Johnston 2001). Suomalaisen varautumisen perustana on kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Periaate ja siihen liittyvät strategiset kirjaukset on linjattu Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa, joka on valtioneuvoston periaatepäätös vuodelta 2025 (Turvallisuuskomitea 2025).

Riskien hallintaa ja sisäistä turvallisuutta johtaa Suomessa sisäministeriö. Pelastusosasto vastaa keskitetysti kansallisesta varautumisesta, mutta häiriötilanteisiin vastaaminen ja varautuminen on hajautettu mahdollisimman paikalliselle tasolle (Nikkanen 2024, 32). Häiriötilanteessa monet kolmannen sektorin järjestöt tukevat viranomaisten työtä, kuten esimerkiksi vapaaehtoiseen pelastuspalveluun kuuluvat järjestöt ja sopimuspalokunnat. Varautumistietoa välittävät monet järjestöt ja viranomaiset, kuten esimerkiksi Huoltovarmuuskeskus, SPEK ja Martat (Ristikangas 2023). Paikallisille valmiusverkostoille tyypillisiä piirteitä ovat osallistujien verkottuneisuus, vertaisoppiminen ja yhteydet eri hallinnon tasojen ja eri hallinnon alojen välillä (Nikkanen 2024).

Kotitalouksien omatoiminen varautuminen auttaa viranomaisia turvaamaan tai palauttamaan yhteiskunnan palvelut häiriö- tai onnettomuustilanteessa ja varmistaa sen, että viranomaiset pystyvät auttamaan akuuteimmassa hädässä olevia kansalaisia. Hyvin toteutunut kotitalouksien varautuminen sekä väestön turvallisuusosaaminen vahvistavat merkittävästi yhteiskunnan kriisinsietokykyä

(Valtioneuvos 2024). Viranomaiset ja järjestöt ovat laatineet 72 tuntia -varautumissuosituksen, jonka mukaan kotitalouksien tulisi selvittää vähintään kolme vuorokautta ilman tavanomaisia palveluja ja resursseja. Kotoa tulisi löytyä vettä, ruokaa ja lääkkeitä kolmeksi vuorokaudeksi ja varautumisen perusteet tulisi olla hallussa.

Kokonaisturvallisuuden toimintamalli rakentuu Suomessa kansalaisista, joilla on erilaisia rooleja työnkuvansa, vapaaehtoisuutensa tai asemansa kautta. Keskeistä onkin tunnistaa joskus monimutkaiset ja dynaamiset keskinäisriippuvuudet eri toimijoiden välillä (Ruggiero ym. 2024). Kansalainen saattaa olla työnsä puolesta vastuussa kriittisestä infrastruktuurista, mukana pelastustoiminnan vapaaehtoisena, mutta toisaalta hänen kotitaloutensa voi olla avunsaajana erilaisissa kriisitilanteissa. Tämän kyselyn tulosten avulla pyritään arvioimaan, kuinka suuri osa kansalaisista toimisi häiriötilanteessa turvallisuuden tuottajina ja kuinka suuri osa olisi akuutin avun tarpeessa.

Kansalaisten varautuminen koostuu monista tekijöistä, kuten asenteista, turvallisuudentunteesta, aktiivisuudesta ja resursseista. Kansalaisten varautumista käsitellessä tulee ymmärtää myös haavoittuvuuden käsite. Kriisit ja poikkeusolosuhteet vaikuttavat eri tavoin eri väestöryhmiin, joista jotkut ovat haavoittuvaisemmassa asemassa kuin toiset. Sosioekonomiset tekijät, kuten koulutus, tulotaso tai korkea ikä vaikuttavat siihen, kuinka henkilö pärjää häiriötilanteissa (Yoon 2012). Haavoittuvuus voidaan nähdä joko tietyn kokonaisuuden, kuten henkilön tai infrastruktuurin, ominaisuutena (staattisena) tai tietystä tilanteesta johtuvana (dynaamisena) (Orru et al. 2022, 747; Ristikangas 2023). Muun muassa resurssien tai tiedon puute, vähäiset tukiverkostot tai asenteet voidaan tulkita dynaamisena haavoittuvuuden lähteenä. Ne ovat jatkuvassa muutoksessa verrattuna staattisempiin ominaisuuksiin, kuten ikä tai fyysinen toimintakyky. Tässä raportissa käsitellään häiriötilanteisiin varautumista ja haavoittuvuutta sekä tilannekohtaisesti että erilaisten taustatekijöiden mukaan.

3.2. Suomalaisen varautuminen kansainvälisessä vertailussa

Kansallinen varautuminen ja resilienssin vahvistaminen edellyttävät yhä tiiviimpää kansainvälistä yhteistyötä. Valtioneuvoston päätöksessä korostetaan tarvetta laajempaan yhteistyöhön Ruotsin, muiden Pohjoismaiden ja Itämeren alueen

maiden, sekä EU:n ja Naton ja niiden jäsenmaiden kanssa huoltovarmuuden turvaamiseksi. EU:n varautumisstrategia (Euroopan komissio 2025) heijastelee tätä tarvetta, ja useissa Euroopan maissa onkin panostettu aktiivisesti kansalaisten varautumisesta tiedottamiseen erilaisin kampanjoin. Esimerkiksi Ruotsissa jaettiin kotitalouksiin kattava tiedote kriiseihin varautumisesta ("Om krisen eller kriget kommer") (MSB, n.d).

Varautumista on tutkittu niin Euroopassa kuin kansallisellakin tasolla laajojen kyselytutkimusten avulla ja tulokset osoittavat merkittäviä kehitystarpeita. Euroopan väestöstä yli puolet ei koe olevansa hyvin varautuneita katastrofeihin (58 %), ja lähes puolet ei tiedä miten toimia kriisitilanteen sattuessa (48 %). Vain 46 % raportoi tietävänsä, miten toimia kriisitilanteessa (Eurobarometer, 2024). Kotivaran osalta tilanne on vielä haastavampi. Suurimmalla osalla Euroopan kotitalouksista varautuminen on hyvin puutteellista – vain 15 prosentilla vastaajista on viisi tai useampi kotivaraan kuuluvista tarvikkeista kotona ja kolmanneksella ei löydy kuin yksi tarvike listalta. Onnettomuuden sattuessa kotitalouksien kyky jatkaa normaalia arkea on siis Euroopassa keskimääräisesti melko heikko. SPEKin viimeisimmän tutkimuksen mukaan suomalaiset pitivät omaa varautumistaan melko hyvänä (31 %) tai keskivertona (ei hyvänä eikä huonona 44 %).

Vaikka suomalaisten varautumistaso on viime vuosina ollut eurooppalaisista keskiarvoa korkeammalla, Helsingin kotitaloudet osoittautuvat heikommin varautuneiksi kuin itä- ja keskieuropalaiset Riika ja muutamat Saksan suurkaupungit (Čekavaja 2024). Helsingiläisistä yli puolet (53 %) raportoi selviävänsä kriisitilanteessa 72 tuntia tai pidempään, Saksassa vastaavan luvun ollessa 78 % ja Riiassa 60 %. Ero syvenee, mitä pidempään tulisi selvittää ilman apua. Helsingiläisistä viikon selviäisi alle kolmannes 28 %, kun Riiassa vastaava osuus oli 46 % ja Saksassa lähes 60 %. Samaan aikaan Helsingissä turvallisuudentunne ja luottamus viranomaisiin on korkeampaa kuin Euroopassa keskimäärin.

3.3. Toimet kansalaisten varautumisen vahvistamiseksi

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti Suomessa toteutetaan tämän vaalikauden aikana huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelu. Työ- ja elinkeinoministeriö on selvittänyt julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön kehittämiskohteita huoltovarmuuden takaamiseksi (TEM 2024). Valtioneuvosto

on päivittänyt huoltovarmuuden tavoitteet kokonaisturvallisuuden mukaiseksi ja kansalaisvarautuminen on nostettu omaksi kohdakseen tavoitepäätöksessä.

Varautumissuositusten sisältöjä sekä paikallisia yhteisöjä osallistavaa varautumistoimintaa kehitetään (Valtioneuvosto 2024). Sisäministeriön koordinoima Harvaturvaverkosto on päivittänyt tilanneraportin turvallisuudesta harvaan asutuilla alueilla, korostaen maaseudun ja harvaan asuttujen alueiden turvallisuutta koskevia erityispiirteitä ja kehittämiskohteita (Eskelinen ym. 2025).

Kansalaisvarautumisen vahvistamiseksi EU:n varautumisstrategiassa esitetään 72 tunnin varautumissuositusta koko EU:n alueelle, varautumis- ja riskitietoisuuden lisäämistä, varoitusjärjestelmien kehittämistä ja varautumisaiheiden sisällyttämistä koulutukseen sekä nuoriso-ohjelmiin. Varautumistavoitteiden implementoinnin tueksi on käynnissä komission rahoittama lippulaivahanke PreparEU, jonka tavoitteena on lisätä kansalaisten varautumistietoa tutkittuun tietoon perustuen (hanke päättyy joulukuussa 2025).

Riskitietoisuus, taidot sekä valmius toimia ovat avainasemassa ja mahdollistavat kansalaisten varautumisen (Niinistö 2024, 72–75). Henkinen kriinkestävyys on keskeisessä asemassa häiriötilanteiden aikaisessa toimintakyvyn ylläpitämisessä ja se edistää myös kriiseistä toipumista (Sisäministeriö 2023). Luottamus viranomaisiin on myös keskeistä henkiselle kriinkestävyydelle. Riskitietoisuuden ja henkisen kriinkestävyyden lisäksi kotivara, eli kriisitilannetta varten varatut resurssit ovat keskeinen varautumisen muoto.

Viranomaiset ovat julkaisseet *Häiriö- ja kriisitilanteisiin varautuminen* -oppaan Suomi.fi:ssä marraskuussa 2024. Opas on osa laajempaa vuonna 2022 käynnistettyä omatoimisen varautumisen viestintäkokonaisuutta, jossa vahvistetaan väestön varautumisosaamista. Sivustolle on koottu eri lähteistä tietoa häiriö- ja kriisitilanteisiin sähkökatkoksista myrskyihin ja pitkäkestoisempiin kriiseihin. 72tuntia.fi-sivusto on oppaan yksi keskeinen lähde. Opas on julkaistu ennen tämän tutkimuksen kyselyaineiston keräämistä, joten sen vaikutuksia kansalaisten tietoisuuteen pystytään arvioimaan osaltaan tämän tutkimuksen puitteissa.

72 tuntia on suomalaisille kotitalouksille suunnattu kansallinen varautumissuositus, josta on viestitty kansalaisille vajaan kymmenen vuoden ajan. Suositus on tehty viranomaisten ja järjestöjen yhteistyönä. Kodeissa tulisi varautua pärjäämään omatoimisesti vähintään 72 tuntia eli kolme vuorokautta häiriötilanteen sattuessa. Omatoimiseen varautumiseen kuuluu kotivaran ylläpitäminen sekä varautumistietojen ja -taitojen hallitseminen. Varautumissuosituksen teemat

ovat sähkökatko, vesi, kotivara, sisälle suojautuminen, henkinen kriinkestävyys, viestintä häiriötilanteissa ja oikea tieto, tietoturva sekä tartuntataudit. Viranomaisten ja järjestöjen yhteistä 72 tuntia -varautumissuositusta koordinoi Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) ja sitä rahoittaa Huoltovarmuuskampus. Suosituksen sisältöjä kehitetään yhdessä Huoltovarmuusorganisaatioon kuuluvan kotitalouksien omatoimisen varautumisen järjestötoimikunnan (KOVA-toimikunta) kanssa. Varautumissuosituksista viestitään esimerkiksi 72 tuntia -verkkosivustolla, sosiaalisessa ja perinteisessä mediassa sekä tuottamalla varautumisesitteitä. Noin 500 vapaaehtoisen 72 tuntia -kouluttajan verkosto kouluttaa vuosittain keskimäärin 10 000 kansalaista varautumaan häiriötilanteisiin. Tietoisuutta varautumissuosituksista levitetään kansalaisille lisäksi laajan järjestö- ja viranomaiskentän kautta. 72 tuntia -konseptia hyödynnetään myös organisaatioiden jatkuvuudenhallinnan ja henkilöstön saatavuuden tukemiseen häiriötilanteissa.

Joulukuussa 2024 kerätyn Kansalaispulssi-kyselyn perusteella 63 % vastaajista oli kuullut Häiriö- ja kriisitilanteisiin varautuminen -oppaasta. Eniten sivustolla kävijöitä on kiinnostanut häiriötilanteiden muistilista ja mitä varautuminen tarkoittaa sekä sotilaalliseen konfliktiin, sähkökatkoihin, tietoliikenteen ja viestintäyhteyksien häiriöihin ja maksamisen häiriöihin liittyvät varautumisohjeet (Sisäministeriö 2025). Joulukuussa 2024 iRo Researchin Tuhat suomalaista -kyselyn mukaan 94 % kansalaisista oli kuullut 72 tunnin suosituksista ja 81 % tiesi mitä sillä tarkoitetaan (IRO Research & Consulting 2024, 5). Kyselyt osoittavat tietoisuuden kasvaneen, sillä vuonna 2019 vain 50 % oli kuullut suosituksista, ja vain 4 % raportoi tietävänsä mitä se sisältää.

3.4. Varautumiseen vaikuttavat yksilö- ja kontekstitekijät

Omatoimista varautumista häiriötilanteisiin ja katastrofeihin on tutkittu muun muassa väestöllisten, yksilöpsykologisten ja sosioekonomisten muuttujien kautta. Väestöllisistä ja kontekstuaalisista muuttujista muun muassa asuinpaikalla, asumismuodolla, tulotasolla, iällä ja sukupuolella on todettu olevan yhteys varautumisen tasoon. Aikaisemmissa kotimaisissa varautumistutkimuksissa (mm. Ristikangas 2023; Nikkanen & Kekki 2021) on havaittu, että maaseudulla asuvat ovat varautuneet häiriötilanteisiin paremmin kuin kaupunkilaiset. Parempi

varautumisen taso liittyy siihen, että maaseudulla häiriötilanteet ovat yleisempiä (Eskelinen ym. 2025), sääolosuhteet vaikuttavat arjen kulkuun ja maaseudulla ihmisillä on enemmän tilaa varastoida erilaisia tarvikkeita sekä mahdollisuus vaihtoehtoisiin lämmityskeinoihin, kuten puulämmitykseen.

Aiemmat tutkimukset kansalaisten varautumistiedon ja -taitojen tasosta ovat tuottaneet hieman ristiriitaisia tuloksia. Tulosten vertaamista vaikeuttavat muun muassa eroavaisuudet kysymyksenasettelussa ja kohderyhmissä. Kansainvälisen kyselytutkimuksen (Čekavaja 2024) mukaan helsinkiläiset tuntevat vaaramerkin ja väestönsuojien sijainnit suhteellisen hyvin. Naisista noin kaksi viidestä (37 %) ja miehistä yli puolet (55 %) kokee taitonsa häiriötilanteissa riittäviksi (Čekavaja 2024). Kun tarkastellaan tietämyksen tasoa tarkemmin pyytämällä vastaajia määrittelemään tai nimeämään käsitteiden tärkeimpiä elementtejä, on havaittu puutteita esimerkiksi yleisen vaaramerkin toimintamallin sekä kotivaran osalta (Saal & Puustinen 2023). Toisaalta 72 tuntia -suosituksen tunnettavuuskyselyssä 81 % vastaajista raportoi tuntevansa kotivaran käsitteen (IRO Research & Consulting 2024).

Nuoret ovat usein yliedustettuina huonosti varautuneiden joukossa (Čekavaja 2024). Myös edellisessä omatoimisen varautumisen raportissa (Ristikangas 2023) vanhemmat ihmiset kokivat varautumistasonsa nuoria paremmaksi. On tärkeää huomioida, ettei ikä itsessään ole selittävä tekijä huonolle varautumiselle, vaan siihen liittyvät muut muuttujat. Esimerkiksi paremman tulotason on havaittu selittävän parempaa varautumista (Ristikangas 2023). Myös sukupuolten välillä on huomattavissa eroja. Miehet arvioivat varautumisensa hieman naisia paremmaksi. Koulutustasolla ei Suomessa ole juurikaan vaikutusta arvioon omasta varautumisen tasosta (Ristikangas 2023; Nikkanen & Kekki, 2021).

Väestön turvallisuusasenteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttavat useat erilaiset tekijät muuttujat, eivätkä demografiset ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli tai asuinpaikka välttämättä yksistään kuvaa ja selitä väestöryhmien eroja tarpeeksi hyvin (Erholtz ym. 2022; Nikkanen ym. 2023; Ristikangas 2023) Selittäviä tekijöitä erilaisille turvallisuusasenteille ovat auttamishalukkuus, tiedonsaanti ja -saavuttavuus ja turvallisuudenhakuisuus. Muun muassa turvallisuuden tunne vaihtelee eri väestösegmenteissä ja matala turvallisuuden kokemus on yhteydessä alentuneeseen luottamussuhteeseen viranomaisia kohtaan. Väestösegmenttien tunnistamiseen hyödynnetään tyypillisesti faktori- ja klusterianalyysiä, joita ei toteutettu tämän tutkimuksen puitteissa.

Tärkeimpänä varautumisen edellytyksenä on usein nähty yksilöpsykologiset tekijät, kuten pystyvyyden tunne ja usko omien toimien merkitykseen (Marceron & Rohrbeck 2019; Fox-Rogers ym. 2016). Minäpystyvyys (*eng. self-efficacy*) viittaa henkilön uskomukseen omasta kyvystään varautua ja pärjätä eri häiriötilanteissa. Sen on joissain tutkimuksissa havaittu ennustavan jopa riskitietoisuutta vahvemmin varautumiskäyttäytymistä (DeYoung & Peters, 2016; Mertens ym. 2018; Lindell & Whitney, 2000). Tämän vuoden kyselyyn onkin lisätty osiot kansalaisten taitoihin ja häiriötilanteista selviytymiseen liittyen, jonka perusteella voidaan arvioida kansalaisten taitoja, pystyvyyden kokemusta ja sen yhteyttä varautumiseen.

Vuoden 2025 kyselyssä kerättiin tietoa kansalaisten turvallisuusasenteista sekä luottamuksesta viranomaisten toimintakykyyn. Muun muassa uskomus varautumistoimien toimivuudesta häiriötilanteessa on yhteydessä konkreettisiin varautumistoiimiin. Lisäksi sen, uskooko henkilö varautumisen olevan yksilön vai yhteisön tai viranomaisten vastuulla on havaittu vaikuttavan varautumiseen (Lindell & Whitney 2000). Positiivista onkin, että 75 % eurooppalaisista uskoo, että varautumisesta on merkittävä hyöty katastrofin tai onnettomuuden sattuessa (Special Eurobarometer 2024). Luottamuksella viranomaisiin on monimutkainen suhde omatoimiseen varautumiseen: sen on todettu toisaalta edesauttavan varautumista (Wachinger 2013), mutta se voi johtaa myös passiivisuuteen (Terpstra 2011; Ristikangas 2023). Edellisessä varautumistutkimuksessa (Ristikangas 2023) suhde oli monisyinen. Hyvin varautuneet vastaajat luottavat useammin viranomaisiin kuin huonosti varautuneet. Toisaalta luottamus siihen, että viranomaiset ovat varautuneet kriiseihin on yksi yleisimmistä syistä huonoon varautumiseen, etenkin hyvin toimeentulevilla. (Emt. 2023, 30, 42).

Tutkimusten mukaan yhteisöt eivät jää häiriötilanteissa toimettomiksi ja odottamaan viranomaisten toimia tilanteen hoitamiseksi (Twigg & Mosel 2017). Suomessa vapaaehtoisuutta on selitetty luottamuksella toisiin ihmisiin, vastaavuoroisuudella ja yhteisöllisillä arvoilla (Malinen ym. 2025), joista etenkin luottamus yhteiskuntaan on kansainvälisen vertailun perusteella korkeaa. Suomessa on useita tapauksia, joissa vapaaehtoisten auttajien rooli on ollut merkittävä, muun muassa koronapandemian aikana vapaaehtoiset osallistuivat joukkokotosten toteuttamiseen (Nahkur ym. 2022). Toisaalta koronavuodet osoittivat, että vapaaehtoisten määrä voi vaihdella kriisin tyyppin mukaan, ja jopa laskea tavallisesta (Dederichs 2023).

Monien tekijöiden, kuten toimintakyvyn, korkean iän (Ristikangas 2023), luottamuksen (Felletti & Paglieri 2019, Malinen ym. 2025) ja aikaisempien häiriötilannekokemusten (Sargisson 2012) on todettu vaikuttavan auttamishalukkuuteen. Felletti ja Paglieri (2019) osoittivat, että korkeampi luottamus ihmisten välillä johtaa auttamiskäyttäytymiseen erityisesti silloin, kun siitä kieltäytymisellä olisi sosiaalisia seurauksia, kuten mainehaittaa. Korkeampi auttamishalukkuus viranomaisen pyytessä voikin selittyä osin sosiaalisella paineella, mutta toisaalta myös vastavuoroisuuden odotuksella (Malinen ym. 2025).

3.5. Riskitietoisuus ja varautumistieto vaikuttavat varautumiseen

Kansalaisten tulee olla tietoisia erilaisista riskeistä ja niiden vaikutuksista, jotta he voivat pyrkiä varautumaan niihin. Tietoisuus riskeistä ja niiden vaikutuksista omaan elämään lisää varautumisen todennäköisyyttä (Lindell & Whitney 2000). Toisaalta myrskyn varautumista selvittävässä tutkimuksessa, ettei riskitietoisuus kuten myrskyvaroituksen saaminen johda välttämättä varautumistoiimiin (Nikkanen ym. 2021) Aikaisempi kokemus myrskystä tai muusta häiriötilanteesta selviytymisestä lievin seurauksin voi johtaa oman selviytymisen yliarvioimiseen tulevilla kriiseissä tai tietoisuudesta huolimatta varautumistoiimien merkitystä selviytymiselle ei tunnisteta. Tietoisuus ei myöskään rajallisten resurssien tai taitojen vuoksi aina johda konkreettisiin varautumistoiimiin (Nohrstedt ym. 2022; Wachinger 2013). Riskitietoisuus alenee myös ajan kuluessa viimeisimmästä akuutista kriisistä, mikä tarkoittaa, että pitkällä aikavälillä sen vaikutukset varautumiseen ovat rajallisia (Weinstein & Nicolich 1993; Lindell & Whitney 2000).

Person-relative-to-event (PrE) -teoria yhdistää monia varautumiseen liittyviä muuttujia, ja sen mukaan varautumiseen vaikuttaa henkilön tietojen, taitojen ja resurssien lisäksi arvio siitä, kuinka todennäköisenä, välittömänä tai uhkaavana henkilö pitää häiriötilannetta sekä kuinka tehokkaina varautumistoiimia häiriötilanteessa pidetään (Basolo ym. 2009; Lindell & Whitney 2000). Toisin sanoen, kaikki tieto ja taloudelliset mahdollisuudet varautua eivät sen mukaan riitä kannustamaan varautumiskäyttäytymistä, jos henkilö kokee riskit alhaisiksi.

Varautumistiedolla on tutkitusti merkitystä yksilön varautumiseen (Ristikangas 2023; Erholtz ym. 2022; Lindell & Whitney 2000). Vaikka kyselyt osoittavat varautumistiedon, kuten 72 tunnin suosituksen levinneen hyvin, jopa 80 %

helsinkiläisistä koki tarvitsevansa enemmän tietoa omatoimiseen varautumiseen liittyen. Erityisesti nuoret toivovat lisää tietoa (Čekavaja 2024). On myös viitteitä siitä, että pelkkä varautumistiedon vastaanottaminen ei välttämättä johda toimiin, mikä korostaa tarvetta tiedon muuntamiseen käytännön toiminnaksi (Lukasiewicz 2017). Tiedon aktiivinen prosessointi ja yksilön kognitio, kuten tietoisuus ympäristöstä ja ennakointikyky, ennustavat sitä, kuinka varautumistieto muuntuu varautumistoiimiksi (Every ym. 2019).

Joidenkin tutkimusten mukaan riskitietoisuus ja varautumistieto siirtyvät konkreettisiksi varautumistoiimiksi erityisesti silloin, kun tietoa saadaan useista eri tietolähteistä (Basolo ym. 2009; Mileti & Darlington 1997). Tulvatutkimuksessa on huomattu myös, että sisällöllisesti monipuolisella tiedon jakamisella on varautumista parantavia vaikutuksia (Fox-Rogers 2016). Verkkoturvallisuuden varautumistutkimus puolestaan osoittaa, että ratkaisukeskeiset kampanjat, jotka korostavat yksilön toimijuutta ja kykyä vastata riskeihin johtavat todennäköisimmin varautumistoiimiin, eivätkä lisää turvattomuuden tunnetta vastaanottajassa (Van Bavel ym. 2019) Sweden, Poland, Spain and the UK to explore the effect of notifications on security behaviour. Inspired by protection motivation theory (PMT. Toisaalta koettuun uhkakuvaan liittyvä ahdistus voi toimia motivaattorina paremmalle varautumiselle (Becker ym. 2017).

Kansainvälinen kyselytutkimus yhdeksästä maasta osoittaa, että kouluissa tapahtuvan valistustyön, sekä yhteistyön varautumisorganisaatioiden sekä perheiden kanssa johtaa usein parempaan varautumiseen (Codreanu ym. 2016; Fazeli ym. 2024). Myös presidentti Sauli Niinistö ehdottaa raportissaan varautumistiedon linkittämistä koulun opintosuunnitelmiin yhtenä tapana tietoisuuden lisäämiseksi. Karanci (2005) kollegoineen on tunnistanut, että varautumistiedon vastaanottamiseen vaikuttavat henkilön sukupuoli, koulutustaso, yleinen huolestuneisuus, ja se kuinka kontrollissa henkilö kokee oman elämänsä olevan. On mahdollista, että muutkin tekijät, kuten luottamus viranomaisiin ja riskitietoisuus, vaikuttavat siihen, millainen viesti eri väestösegmenteissä johtaisi konkreettisiin varautumistoiimiin, eikä siten yhtä tehokkainta tapaa tai kanavaa ole mahdollista yleistää, vaan viestinnän monipuolisuus ja kohdentaminen on tarpeen.

4. Tulokset

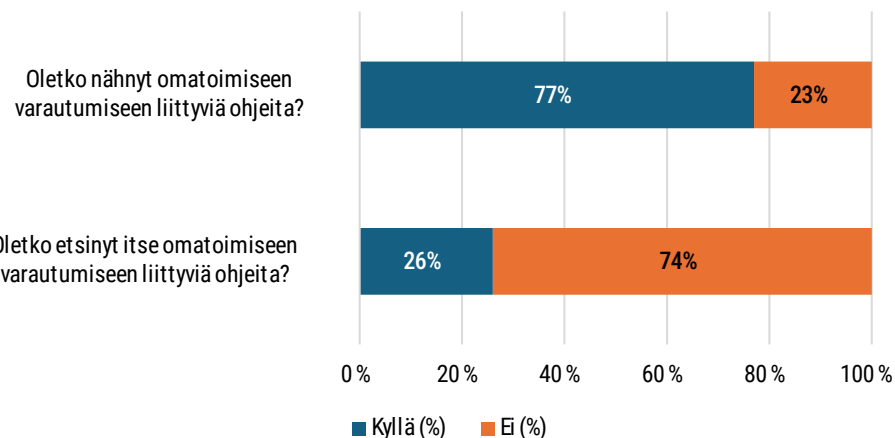
Luvussa käsitellään kyselyn tuloksia kansalaisten varautumisesta häiriötilanteisiin kuuden pääteeman mukaisesti. Ensin käsitellään kansalaisten tiedonsaantia ja tiedonjaon kanavia, seuraavaksi riskitietoisuutta ja varautumista verrattuna 72 tunnin suositukseen. Sen jälkeen tarkastellaan lähemmin varautumista erityyppisiin häiriötilanteisiin sekä kansalaisten arvioita siitä, kuinka pitkään he selviäisivät niissä ilman ulkopuolista apua. Neljännessä kappaleessa esitellään kansalaisten uskomuksia häiriötilanteisiin liittyen, mukaan lukien kuinka paljon he luottavat viranomaisten toimintakykyyn. Lopuksi käsitellään kansalaisten taitoja toimia häiriötilanteissa, ja viimeisessä kappaleessa avuntarpeen laajuutta sekä kansalaisten toimintakykyä häiriötilanteessa.

4.1. Tiedonsaanti ja tiedonjaon kanavat

Kyselyn mukaan suurin osa (77 %) vastaajista on nähnyt omatoimiseen varautumiseen liittyviä ohjeita. Noin neljäsosa (26 %) kyselyyn vastanneista on etsinyt varautumistietoa. Suurin osa heistä, jotka eivät ole itse etsineet tietoa, ovat kuitenkin nähneet sitä (71 %). Joka kolmas tietoa nähneistä on myös etsinyt tietoa itse.¹ Tiedon näkemisellä ja tiedon etsimisellä on siis toisiaan vahvistava suhde. Nuorimmat ikäryhmät olivat etsinyt tietoa vanhempia ikäryhmiä useammin. Yli kolmannes 18–24-vuotiaista ja 25–34-vuotiaista on etsinyt itse tietoa. Edellisen tutkimuksen (Ristikangas 2023) perusteella varautumistietoa etsivät todennäköisimmin 34–44-vuotiaat (31 %) ja kaikista tietoa itse etsineistä 90 % käyttäätietolähteenä internettiä (IRO Research & Consulting 2024).

Vaikka nuoret etsivät tietoa aktiivisemmin, yli kolmasosa 18–24-vuotiaista ei ole nähnyt varautumiseen liittyviä ohjeita. Etenkin vanhimmista ikäluokista suurin osa, lähes 80 % yli 50-vuotiaista ja yli 75 % 25–49-vuotiaista aikuisista on nähnyt ohjeita.

1. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.254

■ Kuva 1: Oletko nähnyt tai etsinyt omatoimiseen varautumiseen liittyviä ohjeita (kyllä/ei)

Elämäntilanne vaikuttaa siihen, kuinka kiinnostunut vastaaja on etsimään tietoa varautumisesta. Talouden tyyppi² eli se kuuluuko talouteen yksi henkilö, pariskunta, muita aikuisia tai alaikäisiä lapsia sekä henkilöiden lukumäärä³ ovat yhteydessä siihen, onko vastaaja etsinyt tietoa itse. Mitä enemmän henkilöitä talouteen kuuluu, sitä todennäköisemmin vastaaja on etsinyt tietoa varautumisesta.

Henkilöt, jotka ilmoittavat kotitaloutensa tulojen riittävän menoihin kuukausittain vaikeuksin raportoivat nähneensä tietoa hieman harvemmin kuin helposti tuloillaan toimeentulevat. Lähes joka kolmas (28 %) vaikeuksin toimeen tulevista ei ole nähnyt tietoa, kun taas helposti toimeentulevista tieto ei ole tavoittanut noin joka viidettä (19 %)⁴. Huonommin tuloillaan toimeen tulevista suurempi osuus on kuitenkin etsinyt itse tietoa varautumisesta kuin paremmin toimeen tulevista, vaikka tieto ei olekaan tavoittanut heitä yhtä hyvin⁵. Yli kolmannes vaikeuksin tuloillaan toimeen tulevista on etsinyt tietoa, kun vastaavasti 25 % ja 20 % helposti ja hyvin helposti toimeen tulevista on etsinyt tietoa⁶.

2. P-arvo < 0.05, Cramerin V= 0.093
3. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.162
4. P-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.120
5. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.101
6. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.120

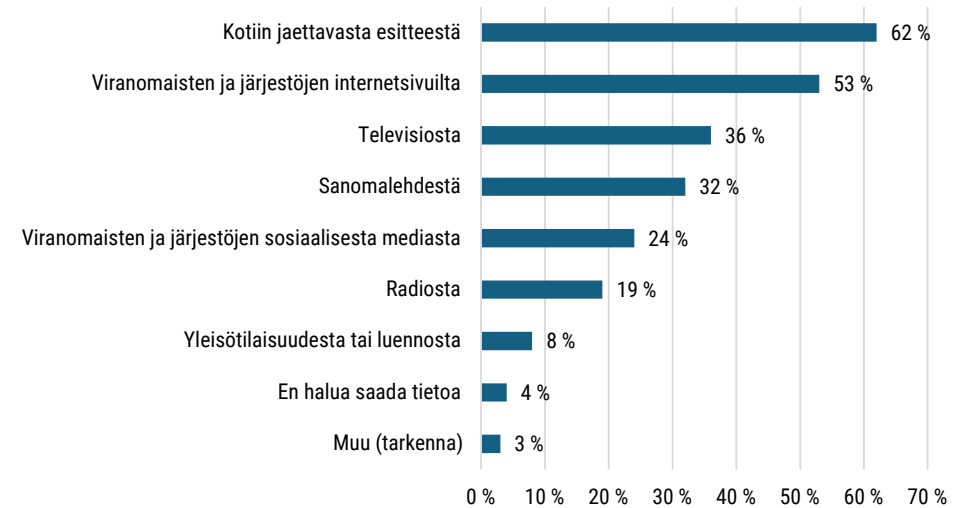
Huomionarvoista on, että varautumistiedon tavoitavuus on noussut vuoden 2023 kyselyn ja vuoden 2021 kyselyn jälkeen. Vuonna 2021 varautumistietoa oli nähnyt tai etsinyt 42 % (Nikkanen & Kekki 2021, 18) ja vuonna 2023 tietoa oli nähnyt 44 % vastaajista ja etsinyt 22 % vastaajista (Ristikangas 2023, 19). Nousujohtaisen trendin voidaan arvioida jatkuvan osittain ympäristön lisääntyneen epävarmuuden, varautumiskysymysten nousua poliittiselle agendalle sekä viranomaisviestinnän yhteisvaikutuksesta. Kiinnostus varautumiskysymyksiin oli korkeaa keskimäärin myös Euroopassa alkuvuodesta 2024 toteutetussa Special Eurobarometer -kyselyssä (2024, 17).

Tiedon näkeminen⁷ ja etsiminen⁸ ovat yhteydessä siihen raportoiko henkilö kotitaloutensa varautumisen vastaavan 72 tunnin suositusta. Jos henkilö on nähnyt tai itse etsinyt tietoa, hänen varautumisensa todennäköisemmin myös vastaa viranomaisen suositusta. Myös aikaisemmat kansalliset ja kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet varautumistiedon olevan yhteydessä arvioon varautumisen tasosta (Ristikangas 2023; Every ym. 2019).

Noin kaksi viidestä tietoa nähneestä tai etsineestä raportoi kotivaransa jäävän vajaaksi suosituksesta. Asenne omaehtoista varautumista kohtaan sekä se, kokeeko henkilö olevansa itse vastuussa varautumisestaan voi selittää tiedon näkemisen ja toiminnan välistä kuilua (Lindell & Whitney, 2000; Nikkanen ym. 2023). On myös mahdollista, että osa vastaajista on tosiasiallisesti varautunut, mutta ilmoittaa kyselyssä kielteisen vastauksen, koska tulkitsee kotivarannan käsitteen liian tiukasti ja suhtautuu omaan varautumiseen ylikriittisesti. Tällöin vastaaja saattaa arvioida kotivaransa puutteelliseksi herkemmin.

Tiedotuskanavista suosituimpia ovat kotiin jaettava esite (62 %) ja viranomaisten ja järjestöjen internetsivut (53 %). Hieman useampi kuin joka kolmas haluaa saada tietoa sanomalehdestä ja televisiosta, sekä joka neljäs sosiaalisesta mediasta. Avoimissa vastauksissa korostuvat sosiaalisen median eri kanavat, kuten TikTok ja YouTube.

Ikä vaikuttaa siihen, mitä kautta kansalaiset haluavat tietoa. Alle 50-vuotiaat suosivat viranomaisten ja järjestöjen internetsivuja sekä sosiaalista mediaa, 50–64-vuotiaat televisiota ja kotiin jaettavaa esitettä sekä yli 65-vuotiaat television ja kotiin jaettavan esitteen lisäksi sanomalehteä ja radiota. Kotiin jaettava esite on suosituin kaikissa ikäluokissa paitsi nuorten 18–24-vuotiaiden

■ Kuva 2: Mitä kautta haluaisit saada tietoa omatoimisesta varautumisesta?

keskuudessa (42 %). Kyseisen ikäluokan edustajista suurin osa (62 %) haluaa tietoa internetistä, mutta harvempi viranomaisten ja järjestöjen sosiaalisesta mediasta (38 %). Tiedonjaon kanavia pohtiessa on tärkeää huomioida, että 36 % suomalaisista tarvitsee usein apua digitaalisten laitteiden käyttäjänä, ja 62 % eläkeikäisistä (65+) kertoo tarvitsevansa usein tai aina apua digitaalisten asioiden opetteluun (DVV 2023).

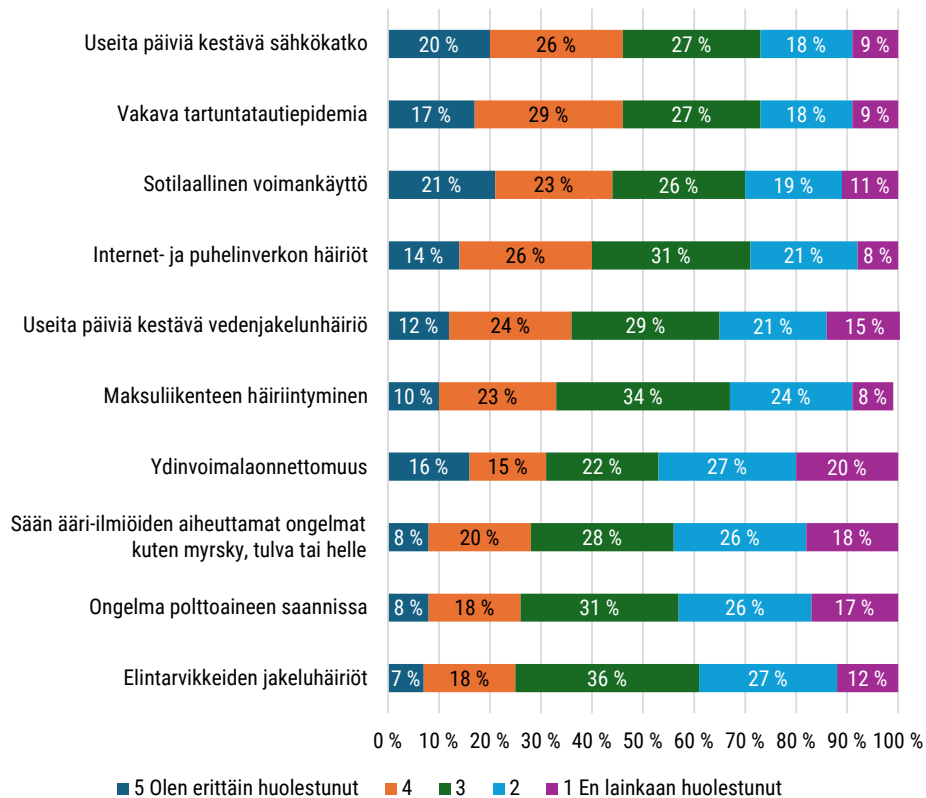
Kansalaiset ovat kiinnostuneet saamaan tietoa varautumisesta. Lähes kaikki vastaajista ovat avoimia vastaanottamaan tietoa ja vain 4 % ei ole kiinnostunut saamaan tietoa. Noin 60 % vastaajista, joiden kotitalouden varautuminen ei kyselyn hetkellä vastaa viranomaisten ja järjestöjen 72 tunnin suositusta, haluaa saada tietoa internetistä tai kotiin jaettavasta esitteestä.

4.2. Riskitietoisuus, huoli ja varautumisen taso

Tässä tutkimuksessa riskitietoisuutta mitattiin kysymyksellä, kuinka huolissaan vastaaja on oman ja perheensä pärjäämisen puolesta erilaisista häiriötilanteista asteikolla 1–5. Kansalaiset ovat eniten huolissaan pärjäämisestä pitkittyneen sähkökatkon, vakavan tartuntatautiepidemian tai sotilaallisen voimankäytön tilanteissa. Tulokset ovat linjassa MTS-kyselyn kanssa, jossa energian saatavuus

7. p-arvo < 0.001 ja Cramerin V = 0.140

8. p-arvo = 0.022, Cramerin V = 0.069

■ Kuva 3: Oletko huolestunut oman tai perheesi pärjäämisen puolesta seuraavissa häiriötilanteissa?

(80 %), sodan uhka (72 %) ja tartuntatautiepidemiat (71 %) lukeutuivat eniten huolestuttavien asioiden listalle laajemman geopolittisen tilanteen (Venäjän tilanne ja Ukrainan sota, joukkotuhooaset, pakolaistilanne) ja sisäpoliittisen tilanteen (inflaatio, ääriilikkeet, rikollisuus) lisäksi.

Arkipäiväisemmät huolenaiheet, kuten internet- ja puhelinverkon häiriöt, maksuliikenteen häiriintyminen sekä elintarvikkeiden jakeluhäiriöt ovat yleisiä. Useampi valitsee neutraalin vaihtoehdon, mikä voi selittyä sillä, etteivät kyseiset häiriötilanteet uhkaa terveyttä tai aiheuta samanlaisia välittömiä seurauksia, kuten epidemia, sota tai pitkittynyt sähkökatko, eivätkä siten herätä yhtä voimakasta tunnereaktiota kuin edellä mainitut häiriötilanteet. Hybridiuhkien riskit ovat olleet jo useita vuosia koholla Euroopassa (Kyberturvallisuuskeskus 2025).

Useat taustamuuttujat vaikuttavat siihen, kuinka huolissaan vastaaja on oman tai perheen pärjäämisestä häiriötilanteista. Henkilöt, jotka arvioivat toimintakykynsä heikoksi, ovat yleisesti huolissaan häiriötilanteista useammin.⁹ Naiset ovat yleisesti enemmän huolissaan kuin miehet¹⁰. Vanhemmat ikäluokat ovat nuoria enemmän huolissaan muun muassa ydinvoimaonnettomuudesta¹¹, vedenjakeluhäiriöistä ja sähkökatkoista¹², internet ja puhelinverkon häiriöistä, epidemiasta¹³ ja sotilaallisesta voimankäytöstä¹⁴. Nuoria huolettaa näistä eniten sähkökatkot, internet- ja puhelinverkonhäiriöt ja sotilaallinen uhka.

Huoli pärjäämisestä tietyistä häiriötilanteista on yhteydessä henkilön varautumiseen. Huoli ydinonnettomuudesta¹⁵, vedenjakelun häiriöistä¹⁶ ja polttoainejakelun häiriöstä¹⁷ ovat yhteydessä siihen, vastaako henkilön varautuminen viranomaisen suositusta. Muiden häiriötilanteiden kohdalla ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä varautumiseen. Huoli sotilaallisesta voimankäytöstä ei ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä siihen, vastaako kotitalouden varautuminen 72 tunnin varautumissuosituksista, mutta sodasta huolissaan olevilla ihmisillä on useammin kotonaan pullovetä¹⁸, patteriradio¹⁹ tai lääkkeitä²⁰. Huoli sodasta on korkeampaa vanhempien ikäluokkien keskuudessa, joilta todennäköisemmin löytyy myös kotoa lääkkeitä ja patteriradio.

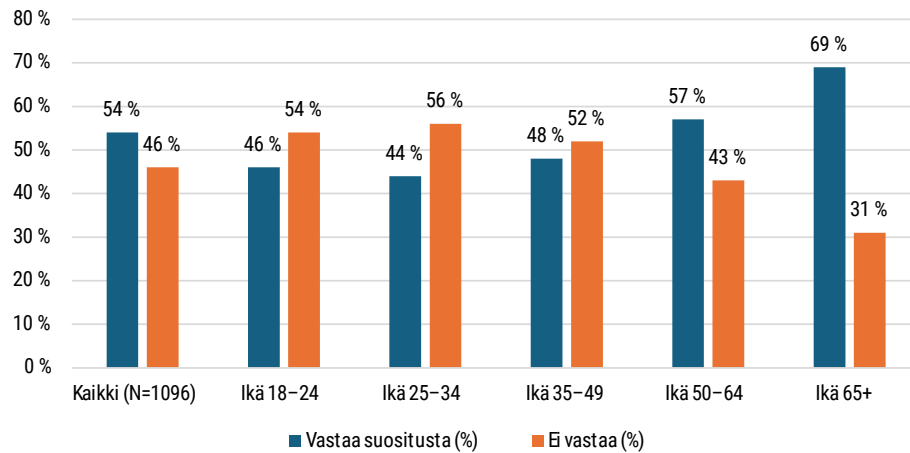
Huolen ja varautumisen suhde ei ole yksiselitteinen. Huolestuneisuus omasta ja perheen pärjäämisestä saattaa nostaa riskitietoisuutta ja siten johtaa parempaan varautumiseen, mutta toisaalta hyvin varautuneet voivat olla vähemmän huolissaan omasta ja perheensä pärjäämisestä häiriötilanteesta.

9. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.142 (Tartuntatautiepideemia)
 10. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.154–0.263 (Ydinvoimalaonnettomuus)
 11. P-arvo < 0.05 Cramerin V = 0.130
 12. P-arvo < 0.05 ja Cramerin V = 0.12
 13. P-arvo < 0.001 ja Cramerin V = 0.14
 14. P-arvo < 0.001 ja Cramerin V = 0.11
 15. p-value < 0.05 ja Cramerin V = 0.097
 16. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.161
 17. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.131
 18. p-arvo < 0.05 ja Cramerin V = 0.12
 19. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.10
 20. P-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.115

4.2.1. Varautuminen suhteessa 72 tunnin suositukseen

Vastaajille esitettiin kyselyn yhteydessä seuraava määritelmä:

”72 tunnin suosituksella tarkoitetaan kotitalouksien ennakkovarautumista häiriötilanteisiin, kuten vesi- tai sähkökatkoksiin. Kotitalouksien tulisi pystyä selviytymään itsenäisesti vähintään kolmen vuorokauden ajan häiriötilanteen sattuessa. Tästä syystä kotona on hyvä olla riittävästi ruokaa, vettä ja muita tarvikkeita.”

■ Kuva 4: Vastaako kotitaloutesi varautuminen 72 tunnin suositusta?

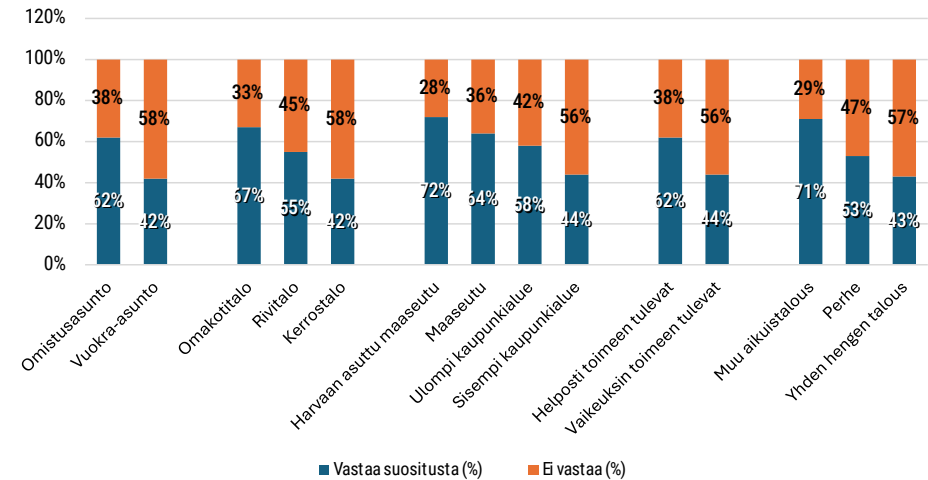
54 % kaikista kyselyyn vastanneista arvioi, että heidän kotitaloutensa varautuminen vastaa 72 tuntia -suositusta. 46 % arvioi varautumisensa jäävän puutteelliseksi. Iän ja varautumistason välillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys²¹. Yli 65-vuotiaista 69 % arvioi varautumisensa vastaavan suositusta. Nuoremmista ikäluokista puolestaan yli puolet vastaajista arvioi varautumisensa jäävän puutteelliseksi verrattuna suositukseen.

Viime vuosina SPEKin tutkimuksissa hyvin varautuneita on ollut keskimäärin yli kolmannes (35 %) vastaajista vuonna 2023 (Ristikangas 2023, 22) ja 41 % vuonna 2021 (Nikkanen & Kekki 2021). Jos tulkitaan viranomaisen suosituksen

21. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.19

vastaavan melko hyvää tai erittäin hyvää varautumistasoa, vaikuttaa siltä, että varautumistasossa on tapahtunut hienoista nousua aikaisemmista vuosista. Viime vuosina huonosti varautuneiden joukko on ollut suhteellisen pieni, noin kuudesosa (15–21 %) vastaajista. Nyt 46 % raportoi, ettei kotitalouden varautuminen vastaa 72 tuntia -varautumissuosituksista, eli heiltä esimerkiksi puuttuu joitain oleellisia tarvikkeita tai ruoka tai vesi ei riitä kolmeksi vuorokaudeksi.

Arvioitko, että kotitaloutesi varautuminen vastaa 72 tunnin suositusta?

■ Kuva 5: Varautuminen ja taustamuuttajat

Useat taustamuuttajat ovat yhteydessä siihen, raportoiko henkilö varautumisensa vastaavan suositusta. Miehet raportoivat hieman useammin kotitaloutensa varautumisen vastaavan suositusta kuin naiset, mutta yhteys muuttujien välillä on melko heikko.²² Tulotaso²³, talouden koko²⁴ ja talouden tyyppi²⁵ ovat tilastollisesti yhteydessä varautumiseen. Hyvin toimeentulevista yli 60 % arvioi varautumisensa vastaavan suositusta, kun vaikeuksien toimeen tulevista yli puolet raportoi puutteellisesta varautumisesta. Koulutuksen ja varautumisen välillä

22. P-arvo < 0.05 Cramerin V = 0.086

23. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.195

24. P-arvo < 0.001 Cramerin V 0.162

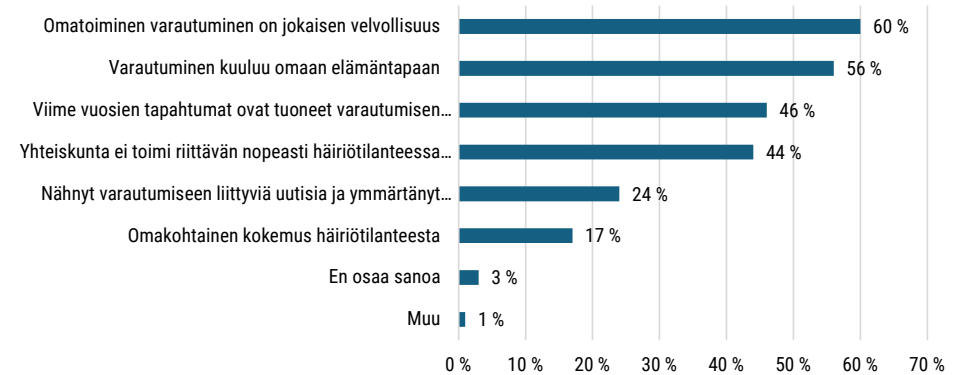
25. P-arvo < 0.001 Cramerin V 0.187

puolestaan ei ole tilastollista yhteyttä, mikä on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa (Nikkanen ym. 2021; Nikkanen & Kekki 2021)

Mitä enemmän taloudessa on henkilöitä, sitä todennäköisemmin varautuminen vastaa 72 tunnin suositusta. Taloudet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia raportoivat varautumisensa vastaavan useammin viranomaisten ja järjestöjen suositusta kuin yksin asuvat kotitaloudet.²⁶ Suurin osa hyvin varautuneista talouksista on kuitenkin lapsettomia pariskuntia (40 %) ja muita aikuistalouksia (14 %). Toisaalta pienet lapset ja suurperheet voivat olla haavoittuvammissa asemassa häiriötilanteessa (Cutter ym. 2003).

Yksittäisen taustamuuttujan ei voida tulkita selittävän varautumista, vaikka niillä onkin tilastollinen yhteys. Esimerkiksi asunnon omistajat ovat keskimäärin paremmin varautuneita kuin vuokralla asujat, mikä linkittyy mahdollisesti tulotason ja laajemmin elämäntilanteeseen.

Asuinpaikan²⁷, asuntotyyppin²⁸ ja varautumisen välillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys. Mitä kauemmas kaupungin keskustasta mennään, sitä paremmin ihmiset raportoivat varautuneensa. Sisemmällä kaupunkialueella noin kaksi viidestä ja ulommalla kaupunkialueella kolme viidestä vastaajasta arvioi varautumisensa vastaavan suositusta. Harvaan asutulla maaseudulla suurin osa (72 %) vastaajista arvioi varautumisensa vastaavan suositusta. Muualla maaseudulla luku on yli 60 %. Asunnon tyyppi (kerrostalo vai omakoti) onkin vahvemmin yhteydessä varautumiseen kuin asuinpaikka. Maaseudulla asutaan luonnollisesti myös useammin omakotitaloissa kuin kaupungeissa.

■ Kuva 6: Mikä on vaikuttanut siihen, että olet hyvin varautunut?

Niiltä vastaajilta, jotka ilmoittivat varautuneensa hyvin, tiedusteltiin syitä, mikä on vaikuttanut siihen. Suurin osa hyvin varautuneista käsitti varautumisen olevan jokaisen omalla vastuulla (60 %) tai varautumisen kuuluvan omaan elämäntapaan (56 %). Asuinpaikka ei ole yhteydessä kokemukseen varautumisesta elämäntapana, vaikka maaseudulla on usein paremmat puitteet varautumiselle (esim. puulämmitys, varastotilat, oma kaivo). Niin maalla asuvat kuin kaupunkilaisetkin kokevat varautumisen osaksi heidän elämäntapaansa.

Noin puolet hyvin varautuneista arvioi viime vuosien tapahtumien vaikuttaneen heidän varautumiseensa. Etenkin kaupunkilaiset raportoivat muuttuneen maailmantilanteen vaikuttaneen varautumiseen: 74 % vaihtoehdon valinneista asuu joko kaupungissa tai kaupungin kehysalueella, ja 39 % heistä kaupungin keskustassa.²⁹ 44 % vastaajista oletti yhteiskunnan toiminnan häiriintyvän siten, ettei se pysty toimimaan riittävän nopeasti. Kaksi kolmesta vaihtoehdon valinneista asuu kaupungeissa, joten voidaan arvioida etenkin kaupunkilaisten hyvän varautumisen syyksi heikomman luottamuksen yhteiskunnan toimivuuteen.

Joka neljäs (24 %) hyvin varautuneista kertoo syyksi nähneensä mediasa varautumiseen liittyviä uutisia tai mainoksia ja ymmärtänyt varautumisen merkityksen. Luku on melko matala siihen suhteutettuna, että 77 % vastaajista on nähnyt tietoa ja yli puolet vastaajista on varautunut suosituksen mukaan. Kysymyksen asettele voi olla yksi selittävä tekijä sille, että harvempi on valinnut vastausvaihtoehdon; se implikoi syyseuraussuhdetta tiedon näkemisen ja varautumistoimien välillä, mitä vastaaja ei välttämättä tunnista. Tiedotuksella voi

29. P-arvo < 0.05 ja Cramerin V = 0.151

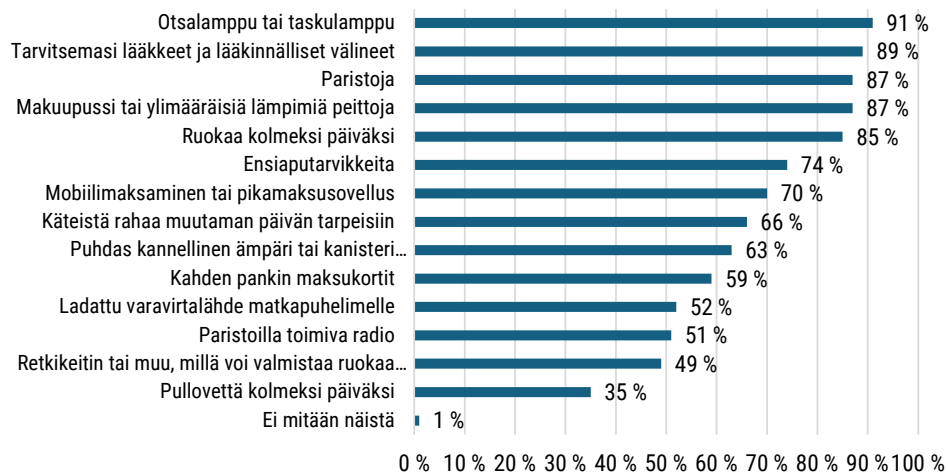
26. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.187

27. P-arvo < 0.001 ja Cramerin V = 0.196

28. P-arvo < 0.001 ja Cramerin V 0.245

olla pikemminkin epäsuoria vaikutuksia varautumiseen yleisen tietoisuuden ja asenneilmapiiriin kautta (Wachinger 2020).

Omakohtainen kokemus häiriötilanteesta on vaikuttanut noin joka kuudenteen hyvin varautuneista. Aikaisemman tutkimuksen perusteella omakohtainen kokemus häiriötilanteista on yhteydessä varautumiseen (Becker ym. 2017; Onuma ym. 2017). Suomen kaltaisessa maassa, jossa pitkittyneet häiriötilanteet ovat viime vuosina olleet vähäisiä, omakohtaisella kokemuksella perusteltu varautuminen on luontaisestikin suhteellisen vähäistä. Toisen käden kokemus, kuten esimerkiksi häiriötilanteista lukeminen tai kuuleminen ei yleensä riitä muuttamaan omia varautumiskäytäntöjä (Becker 2017).

■ Kuva 7: Mitä seuraavista tarvikkeista sinulta löytyy kotoa?

Tärkeimpiä tarvikkeita selviytymisen kannalta häiriötilanteessa ovat lääkkeet, ruoka ja vesi. Ruokaa ja lääkkeitä kolmeksi päiväksi löytyy suurimmalta osalta vastaajista, mutta pullovetä löytyy vain hieman yli kolmannekselta (35 %). Patteriradio löytyy noin puolelta (51 %) kyselyyn vastanneilta (samoin myös Saal & Puustinen 2023, 23). Luku on hieman korkeampi kuin Helsingissä (33 %) ja Euroopassa yleisesti (43 %) (Eurobarometri 2024; Čekavaja 2024). Näiden tulosten valossa vain puolet kotitalouksista olisi siis tavoitettavissa radioviestinnällä häiriötilanteessa.

Kaikki yllä mainitut resurssit ovat tilastollisesti yhteydessä siihen, raportoiko henkilö kotitaloutensa varautumisen vastaavan 72 tunnin suositusta.³⁰ Vahvin yhteys varautumisen ja tarvikkeiden välillä on havaittavissa pulloveden³¹, retkikeittimen³², patteriradion³³, ämpärin³⁴ sekä ruoan osalta³⁵. Pulloveden hankkiminen on siis vahvimmissa yhteydessä siihen, että henkilö kokee kotivaransa vastaavan suositusta.

Kuitenkin niistä, jotka ovat vastanneet kotivaransa vastaavan suositusta, vain 57 % raportoi kotoa löytyvän vettä. On tosin mahdollista, että osalla hyvin varautuneista löytyy kotoa veden puhdistustabletteja tai oma kaivo, joten tarve säilyttää kotona pullovetä on pienempi, ja henkilö silti koki olevansa varautunut kolmeksi vuorokaudeksi. Puolestaan 95 % niistä, jotka kokevat kotivaransa olevan linjassa suosituksen kanssa, ilmoittaa kotoansa löytyvän ruokaa kolmeksi päiväksi.

4.2.2. Syyt puutteelliselle varautumiselle

Vajaa puolet (46 %, n=504) vastaajista ilmoitti, ettei heidän kotivaransa vastaa viranomaisten ja järjestöjen 72 tunnin suositusta. Nuoret, pienituloiset ja kaupunkilaiset ovat keskimäärin huonommin varautuneita. Heiltä tiedusteltiin syitä puutteelliselle varautumiselle.

Joka kolmas huonosti varautuneista perustelee puutteellista varautumista luottamuksella siihen, että kaikki toimii (29 %). Heikosti varautuneiden keskuudessa luottamus yhteiskunnan toimivuuteen on pysynyt lähes samalla tasolla kuin vuonna 2023 (32 %, Ristikangas 2023, 31). Vuoden 2023 tuloksista poiketen, talouden korkeammat bruttotulot tai tulojen riittävyys välttämättömiin menoihin eivät ole yhteydessä siihen, että henkilö perustelisi huonoa varautumistaan luottamuksella siihen, että kaikki toimii. Parempituloiset perustelevat siis harvemmin huonoa varautumistaan luottamuksella yhteiskunnan toimivuuteen kuin aiemmin, mikä voi olla yksi tekijä paremman varautumisen taustalla (Terpstra 2011; Ristikangas 2023). Suhteellisen moni (44 %) kaikista hyvin

30. P-arvo < 0.001

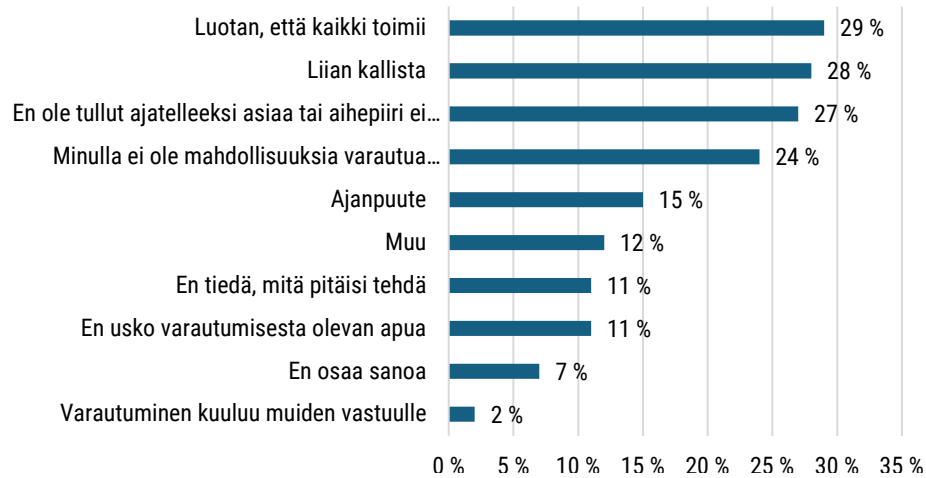
31. Cramerin V = 0.154

32. Cramerin V = 0.31

33. Cramerin V = 0.32

34. Cramerin V = 0.36

35. Cramerin V = 0.30

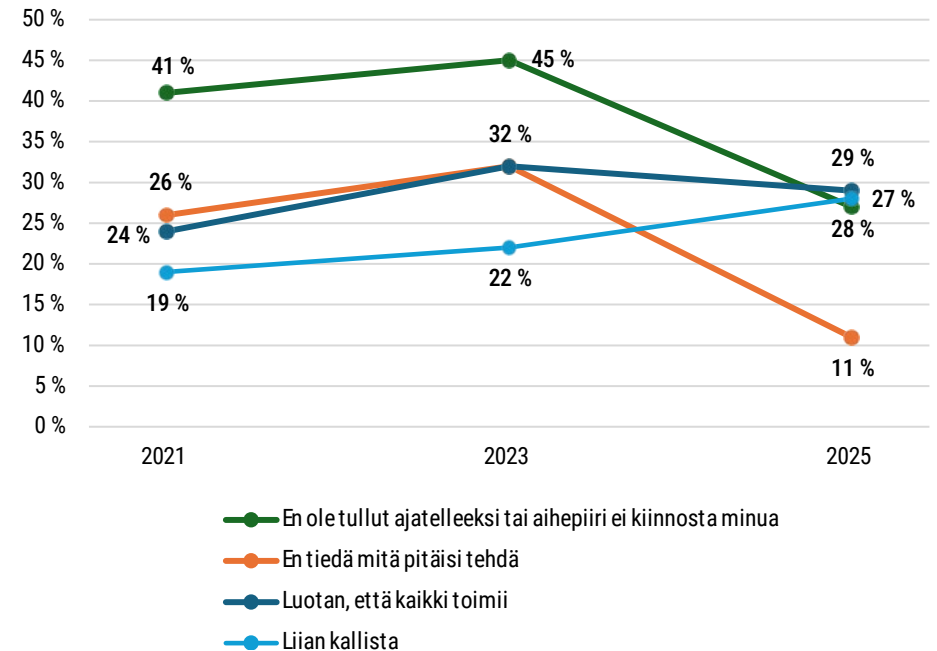
■ Kuva 8: Miksi arvelet varautumisesi olevan puutteellista?

varautuneista vastaajista perustelee varautumistaan päinvastaisella syyllä, ettei usko yhteiskunnan toimivan riittävän nopeasti häiriötilanteessa (kuva 6).

Useampi kuin joka neljäs (28 %) kokee varautumisen liian kalliiksi taloudellisesti. Joka neljäs vastaajista perustelee huonoa varautumista sillä, ettei ole mahdollisuutta varautua paremmin. Toimeentulo on yhteydessä siihen, perustelee henkilö huonoa varautumistaan siten, ettei hänellä ole mahdollisuuksia varautua paremmin³⁶. Kuitenkaan bruttotulot eivät ole tilastollisesti yhteydessä siihen onko henkilö vastannut näin, eli olennaisempaa on se, riittävätkö tulot menoihin. Asuinpaikka³⁷ ja asuinmuoto³⁸ ovat myös yhteydessä siihen, kokeeko henkilö pystyvänsä varautumaan paremmin. Avoimissa vastauksissa korostuvatkin selkeästi asumismuotoon sidonnaiset seikat, kuten säilytystilan puute, veden säilymisen haasteet sekä lisäksi kotivaran, kuten ruokatarvikkeiden suhteellisen nopeaan kiertoon liittyvät haasteet.

Aikaisempiin vuosiin verrattuna harvempi vastaajista kertoo syyksi huonolle varautumiselle sen, että ei ole tullut ajatelleeksi asiaa tai aihepiiri ei kiinnosta (27 %). Vuonna 2023 kiinnostuksen puute oli perustelu huonolle varautumiselle lähes joka toiselle (45 %). Kuitenkin myös tämän vuoden avoimissa vastauksissa

Miksi arvelet varautumisesi olevan puutteellista? (%)

■ Kuva 9: Syyt puutteelliselle varautumiselle eri vuosina (%) 2021–2025

korostuu selkeästi, ettei varautumisen eteen viitsitä nähdä vaivaa (adjektiivit kuten välinpitämättömyys, saamattomuus, laiskuus). Asenne varautumistoimia kohtaan on tutkitusti merkittävä tekijä varautumisen taustalla (Basolo ym. 2009). Suhteellisen suuri osa niistä, jotka ajattelevat, että ylimääräisen ruoan hankkiminen on liioiteltua, vastaavat myös, että he eivät ole tulleet ajatelleeksi asiaa tai että aihepiiri ei kiinnosta heitä. Ikä ei ole tilastollisesti yhteydessä vastaukseen³⁹, mutta nuoret valitsevat syyn useammin kuin vanhemmat ihmiset.

Yhä suurempi osa perustelee huonoa varautumista vedoten sen kalleuteen (28 %). Suurin vaikeuksin tuloillaan toimeen tulevien joukko on noussut viime kyselystä noin 5 %, mikä voi tosin olla osittain luonnollista otosvaihtelua virhemarginaalin ollessa $\pm 3,1$ %.

Vain joka kymmenes huonosti varautuneista vastaajista, eli 56 henkilöä ei tiedä mitä pitäisi tehdä (N= 504). Varautumistieto vaikuttaa siis levinneen

39. p arvo = 0.05, Cramerin V = 0.173

36. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.310

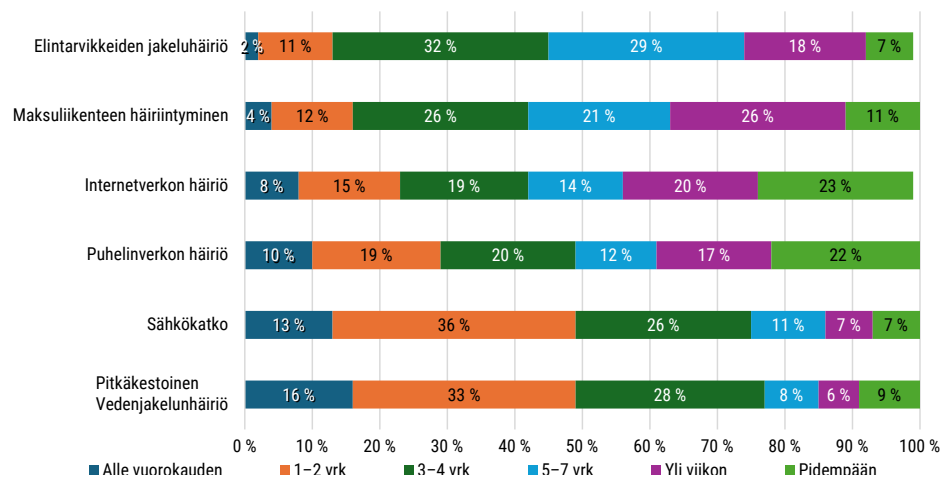
37. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.195

38. p-arvo < 0.05 Cramerin V = 0.115

suhteellisen hyvin myös huonommin varautuneiden joukossa. Pienen vastaaja-joukon perusteella on mahdotonta arvioida, millä ihmisryhmillä varautuminen on puutteellista nimenomaan osaamisen puutteen takia. Kuitenkin on selvää, että osaamisen puute ei ole vastaajien arvion mukaan kovin usein syy huonolle varautumiselle vuonna 2025.

4.3. Varautuminen erilaisissa häiriötilanteissa

Pitkäkestoisista häiriötilanteista vedenjakeluhäiriö ja sähkökatko aiheuttavat vastausten perusteella nopeimmin avuntarpeen väestössä. Noin puolet kansalaisista (49 %) ei pystyisi jatkamaan normaalia arkea vedenjakelun häiriötilanteessa kahta päivää pidempään. 72 tuntia -suosituksen mukaisesti 3 vuorokautta tai pidempään selviytyisi toinen puolikas, joista noin kolmannes (28 %) tarvitsisi tukea 3–4 päivän jälkeen. Yli viisi päivää selviytyisi 23 % vastaajista.

■ Kuva 10: Kuinka monta vuorokautta pystyt jatkamaan suhteellisen normaalia arkea ja huolehtimaan perustarpeista ilman ulkopuolista apua seuraavissa pitkäkestoisissa häiriötilanteissa?

Puolestaan elintarvikkeiden jakelun häiriötilanteessa lähes 90 % pystyisi huolehtimaan perustarpeista kolme vuorokautta tai pidempään, joista kolmasosa

(32 %) 3–4 vuorokautta ja useampi kuin joka neljäs 5 vuorokautta (29 %) tai jopa pidempään (28 %). Vain noin joka kymmenes (13 %) pärjäisi vain päivän tai pari. Maksuliikenteen häiriötilanteessa vastaukset noudattavat samankaltaista kaavaa elintarvikehäiriön kanssa. Mikäli yksilöllä on kotivarassaan riittävästi elintarvikkeita, onkin todennäköisempää, ettei maksuliikenteen häiriö johda avuntarpeeseen⁴⁰. Kahden eri pankin maksukortit löytyvät noin kolmella viidestä vastaajasta, ja käteistä rahaa noin kahdella kolmesta.

Tietoliikenneverkkojen (internet ja puhelin) häiriötilanteet vaikuttaisivat suuremman osan kansalaisista arkeen nopeammin, mutta samaan aikaan suurin osa pärjäisi ilman niitä. Noin joka neljäs (23 %) selviytyisi internetin pitkäaikaisesta häiriöstä kaksi vuorokautta tai vähemmän. Yli 70 % väestöstä selviäisi ilman internetiä ja puhelinverkkoa yli kolme vuorokautta, joista enemmän kuin puolet 5 vuorokautta tai pidempään.

Maaseudulla omakotitaloissa asuvat ovat paremmin varautuneita sähkö- ja vesikatkoihin kuin kaupungissa ja kerrostaloissa asuvat. Esimerkiksi kolmen vuorokauden sähkö- tai vesikatkonaikana maaseudulla ja omakotitalossa asuvista yli 60 prosenttia ei koe tarvitsevansa apua. Tulokset mukailevat edellisen SPEKin kyselyn (Ristimäki 2023) sekä Sentimentti-kyselyn tuloksia, jolloin varautuminen oli selkeästi heikointa sisemmällä kaupunkialueella ja vahvinta puolestaan harvaan asutulla maaseudulla (Erholtz, 2023).

4.3.1. Pitkäkestoinen sähkökatko tai vedenjakelun häiriö vaikeuttaa arkea

Tuloksissa on havaittavissa mielenkiintoinen ristiriita varautumisen ja häiriötilanteissa pärjäämisen välillä. Vain 70 % niistä, jotka ovat vastanneet varautumisensa vastaavan viranomaisten ja järjestöjen 72 tunnin suositusta, raportoivat pystyvänsä selviytymään kuitenkin 3–4 vuorokautta tai sitä pidempään useista häiriötilanteista, kuten sähkökatkosta (33 % kaksi vuorokautta tai vähemmän) ja vedenjakelun häiriöstä (29 % kaksi vuorokautta tai vähemmän). Toisin sanoen kolmannes ei oman arvionsa mukaan selviytyisi suosituksen mukaista aikaa vedenjakeluhäiriön tai sähkökatkon aikana. Elintarvikejakelun, maksuliikennehäiriön tai muiden häiriötilanteiden kohdalla ei ole havaittavissa vastaavaa ristiriitaa,

40. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.310

vaan yli 90 % niistä, joiden varautuminen vastaa 72 tuntia -suositusta, pystyy selviytymään kolme päivää tai pidempään.

Epäjohdonmukaisuus vastauksissa tämän joukon osalta voi tarkoittaa, että yhdellä kolmesta vastaajasta (30 %, N=592) on rajallinen käsitys suosituksesta, tai ajattelevat sen koskevan pelkästään tai ylipäätään ruokaa, mikä ei ota huomioon ruoan valmistukseen tarvittavaa sähköä. Toisaalta on mahdollista, että vastaajat myös aliarvioivat omaa pärjäämistään häiriötilanteissa. Vastaajilla voi olla vaihtelevia käsityksiä, mitä kyselyssä mainittu ”suhteellisen normaali arki” tarkoittaa.

Niistä vastaajista, jotka raportoivat varautumisensa vastaavan suositusta, erityisesti nuoret ikäluokat ja +65-vuotiaat vastaavat, etteivät selviä vedenjakelun häiriötilanteissa tai sähkökatkon aikana kolmea päivää.⁴¹ Verrattaessa eri ikäryhmiä keskenään vanhemmat ikäluokat kokevat selviävänsä puhelinverkon pitkittyneestä häiriöstä nuoria ikäryhmiä lyhyemmän ajan⁴². Kaupungissa ei puolestaan olla täysin ymmärretty, että ruoan pitäisi olla valmistettavissa ilman sähköä. Suurempi osa heistä, jotka eivät pärjäisi kolmea vuorokautta ilman sähköä⁴³ tai vettä⁴⁴ asuvat kaupungissa. Nuoret eivät puolestaan vaikuta varautuneen maksuliikenteen häiriintymiseen, vaikka olisivat vastanneet kotivaran vastaavan suositusta.⁴⁵ Nuorilta löytyy kuitenkin suunnilleen yhtä usein käteistä rahaa tai kahden pankin maksukortit kuin vanhemmiltakin ikäluokilta. Vain mobiilimaksaminen on hieman yleisempää nuorten ikäluokkien keskuudessa⁴⁶.

Jos hyvin varautuneiden joukosta (54 %) vähennetään ne vastaajat, jotka eivät pärjäisi ilman sähköä tai vettä, vain noin 38 % kaikista vastaajista on varautuneita suosituksen mukaisesti.

Kotivaran ymmärryksen on todettu olevan rajallista vuonna 2023 tehdyssä sisäministeriön teettämässä Suomalaisten pelastusasenteet -tutkimuksessa (Saal & Puustinen 2023), jossa vain joka kuudes osasi määrittellä kotivaran kolme tärkeintä piirrettä (ruoka, vesi, 72 tunnin aika) oikein. Vastaajista 55 % osasi nimetä vain ruoan, 45 % veden ja 26 % ajan (emt. 2023, 38). Vaikka tässä kyselyssä ei kysytty, osaavatko vastaajat määrittellä kotivaran, voidaan tuloksista

arvioida, että epäjohdonmukaisuus heijastelee tiedon tai ymmärryksen puutetta sen osalta, mitä vaikutuksia erilaisilla häiriötilanteilla on arkeen. Kuitenkin suurin osa vastaa johdonmukaisesti kysymyksiin kotivaran riittävydestä ja selviämistä häiriötilanteesta. On myös huomioitava, että vastaukset heijastelevat henkilön omaa arviota selviytymisestä ja kotivarasta, eikä objektiivista tietämystä tai varautumistasoa.

4.4. Käsitteet varautumisen merkityksestä

Kyselyssä esitettiin vastaajille väittämiä, joilla selvitettiin käsityksiä omatoimisen varautumisen merkityksestä sekä yksilön että yhteiskunnan viranomaisten varautumisesta.

Entistä suurempi osa kansalaisista pitää varautumista tärkeänä. Lähes kaikki (97 %) vastaajat suhtautuvat myönteisesti tai neutraalisti väitteeseen, että omatoimisella varautumisella on merkittävä rooli yhteiskunnan toimivuuden kannalta vakavissa häiriötilanteissa. Positiivinen asenne on myös tilastollisesti yhteydessä siihen, raportoiko vastaaja kotivaran vastaavan viranomaisten ja järjestöjen suositusta.⁴⁷

Yli puolet (56 %) suhtautuu positiivisesti ylimääräisen ruoan hankkimiseen kotiin. Noin joka kuudes (16 %) pitää ruoan hankkimista liioiteltuna, ja noin joka kolmannes suhtautuu väitteeseen neutraalisti. Muuttuja on negatiivisesti yhteydessä varautumiseen, eli mitä enemmän vastaaja on samaa mieltä, sitä todennäköisemmin hän on varautunut huonommin.⁴⁸ Skeptisimpiä ovat yli 50-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat, mikä on jossain määrin ristiriidassa vanhempien sukupolvien paremman varautumisen kanssa⁴⁹. Havainto voi selittyä eriytymiskehityksellä, jossa osa vanhemmista ikäluokista on erittäin varautuneita, kun taas toinen osa saattaa pitää tiettyjä varautumistoimia turhanpäiväisinä.

Vastaajat eivät ole yksimielisiä siitä, onko kohtuullista olettaa kaikkien pystyvän varautumaan omatoimisesti 72 tuntia. Alle puolet (44 %) on samaa mieltä, joka viides (20 %) suhtautuu väitteeseen neutraalisti ja kolmannes (36 %) vastaajista

41. P-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.117 (sähkökatko) 0.118 (vedenjakeluhäiriö)

42. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.115

43. P-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.135

44. P-arvo 0.001, Cramerin V = 0.151

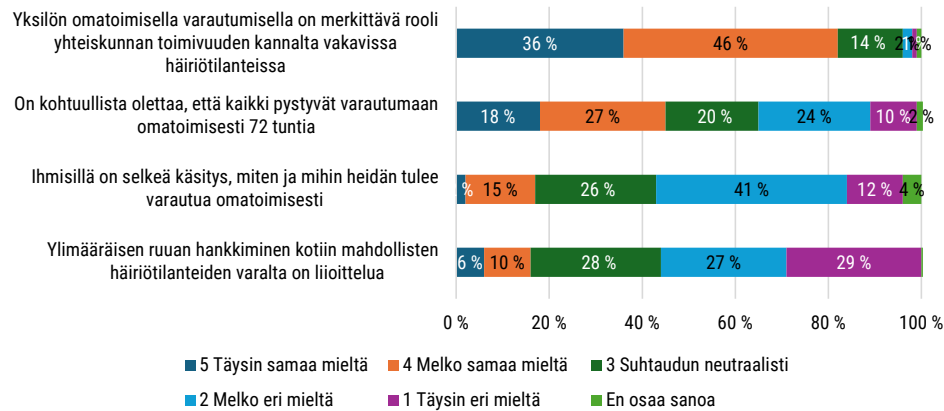
45. P-arvo < 0.001, Cramerin V 0.146

46. P-arvo <0.001, Cramerin V = 0.142

47. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.190

48. P-arvo <0.001, Cramerin V = 0.151

49. p-arvo = 0.1 Cramerin V= 0.11

■ Kuva 11: Kuinka samaa mieltä olet seuraavista väittämistä?

on eri mieltä. Tulotaso⁵⁰ ja sukupuoli⁵¹ ovat yhteydessä siihen, pitääkö vastaaja suosituksista kohtuullisena. Naiset vastaavat hieman todennäköisemmin olevansa eri mieltä väitteen kanssa kuin miehet.⁵² Paremmiin toimeentulevat arvioivat useammin suosituksen kohtuulliseksi kuin heikommin toimeentulevat. Kaksi viidestä helposti toimeentulevista ja yksi viidestä hyvin helposti toimeentulevista ovat täysin samaa mieltä, että on kohtuullista olettaa kaikkien pystyvän varautumaan, kun puolestaan vain 6 % suurin vaikeuksien toimeentulevista on samaa mieltä väitteen kanssa. Kysymyksen asetteleminen, erityisesti ”kohtuullisuus”-käsitteen monitulkintaisuus, voi osaltaan selittää vastauksissa havaittua hajontaa.

Kansalaisten käsitys ihmisten varautumistasosta on suhteellisen heikko. Yli puolet (53 %) vastaajista ei usko ihmisten olevan tietoisia siitä, miten ja mihin heidän tulee varautua omatoimisesti. Vain 17 % uskoo ihmisten tietävän mihin ja miten varautua, vaikka yli puolet raportoi itse varautuneensa 72 tunnin suosituksen mukaisesti ja 77 % on nähnyt varautumistietoa. Ihmisillä on taipumus yliarvioida omia resurssejaan ja osaamistaan verrattuna muiden ihmisten tietämykseen myös varautumiskysymyksissä (Lindell & Whitney 2000). Toisaalta ne vastaajat, jotka raportoivat oman varautumisensa vastaavan suosituksista, uskovat useammin myös muiden tietävän miten varautua, kun puolestaan huonommin varautuneet uskovat myös muiden tietämyksen olevan puutteellista.⁵³

50. p-arvo < 0.05 Cramerin V = 0.090

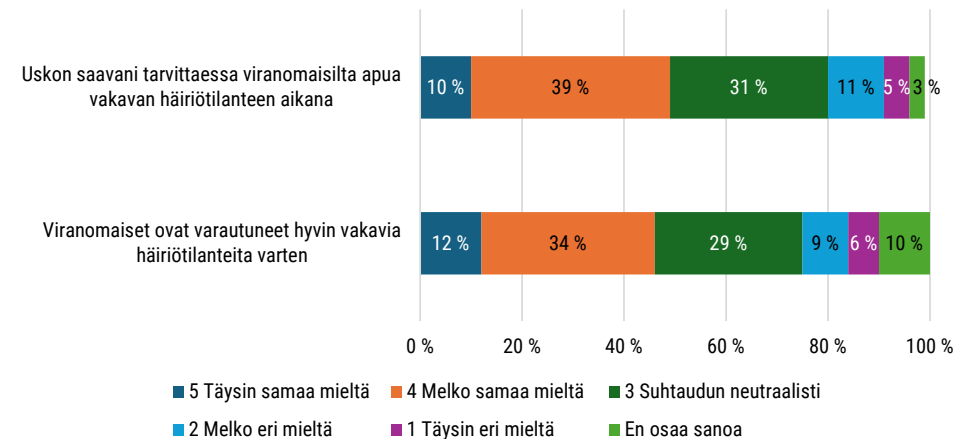
51. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.098

52. p-arvo < 0.05 Cramerin V = 0.100

53. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.142

4.4.1. Luottamus viranomaisiin heikentynyt – kuitenkin suurin osa luottaa saavansa apua häiriötilanteessa

Luottamus on tärkeä tekijä kokonaisturvallisuuden ja yhteiskunnan kriisinkestävyden kannalta, ja sitä mitattiin tässä kyselyssä kysymyksellä, uskooko vastaaja viranomaisten toimintakykyyn tai saavansa apua vakavan häiriötilanteen aikana. Analyysiä varten vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa” (109 ensimmäisen kysymyksen ja 34 toisen kysymyksen vastaajista) koodattiin puuttuvaksi, jotta taustamuuttujien ja luottamuksen suhteen suuntaa on helpompi arvioida. Luottamus viranomaisiin on yksi merkittävä taustatekijä muun muassa turvallisuuden tunteen (Erholtz. 2023) ja riskitietoisuuden muodostumisessa (Waschinger ym. 2013).

■ Kuva 12: Luottamus - Kuinka samaa mieltä olet seuraavista väittämistä?

Vaikka luottamus on heikentynyt hieman (-9 %) edellisestä kyselystä (Ristikangas 2023), suurin osa vastaajista on edelleen samaa mieltä tai suhtautuu neutraalisti siihen, että viranomaiset ovat varautuneet hyvin häiriötilanteita varten (75 %). Neljä viidestä uskoo saavansa tarvittaessa apua viranomaisilta häiriötilanteen aikana. Useampi luottaa saavansa apua, vaikka ei osaisikaan arvioida viranomaisten varautumista, mikä näkyy suurempana ”en osaa sanoa”-vastausten määränä jälkimmäiseen kysymykseen. Noin joka kuudes (15 %) ei usko viranomaisten varautuneen hyvin eikä saavansa apua, kun taas vuonna 2023 epäileväisiä oli noin kymmenys (13 %) ja vuonna 2021 vain 5 % (Ristikangas 2023, 41).

Vaikeuksin tuloillaan toimeen tulevat luottavat viranomaisten varautumiseen vähemmän kuin helposti toimeentulevat.⁵⁴ Yli puolet vastaajista, jotka eivät usko saavansa apua ovat heikomman toimeentulotason edustajia, ja tulevat toimeen vaikeuksin (55 %)⁵⁵. Naiset uskovat useammin saavansa apua (61 %) kuin miehet (39 %)⁵⁶ ja nuoret luottavat useammin saavansa apua kuin vanhemmat ikäpolvet⁵⁷. Tulokset ovat linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa, joissa on havaittu taustamuuttujien olevan yhteydessä luottamukseen viranomaisia ja poliittisia instituutioita kohtaan (Nikkanen & Kekki, 2021, 38; Simonen ym. 2021, 26). Vuoden 2023 kyselyssä (Ristikangas 2023) hyvin tuloillaan toimeentulevat vastaajat luottavat viranomaisiin enemmän kuin tulojensa kanssa vaikeuksin toimeen tulevat ja vuoden 2021 kyselyssä hyvätuloisten todettiin luottavan huonotuloisia enemmän myös poliittisiin instituutioihin ja poliisiin. Luottamus pelastuslaitokseen ja hätäkeskukseen ei ollut yhteydessä toimeentulotason kanssa. (Nikkanen & Kekki 2021, 36–38).

Luottamuksen viranomaisiin on yhtäältä esitetty parantavan varautumisen ta-soa (Basolo ym. 2009; Wachinger 2013; Martins ym. 2018), mutta se voi johtaa myös passiivisuuteen (Terpstra 2011; Ristikangas, 2023). Mielenkiintoista onkin, että luottamus viranomaisten varautumiseen häiriötilanteisiin ei ole tilastollisesti yhteydessä siihen, onko henkilö raportoinut oman varautumisensa vastaavan viranomaisten ja järjestöjen suositusta. Sen sijaan, uskooko henkilö saavansa apua viranomaisilta, on yhteydessä siihen, raportoiko henkilö kotivaransa vastaanavan viranomaisen 72 tunnin suositusta.⁵⁸ Eli jos henkilö ei itse usko saavansa apua häiriötilanteissa, on hän todennäköisemmin myös varautunut. Puolestaan luottamuksella viranomaisten varautumiseen ei ole merkittävää vaikutusta siihen, onko henkilö varautunut vai ei.

On mahdollista, että ensimmäinen muuttuja (luottaako henkilö saavansa apua häiriötilanteessa) kuvastaa jälkimmäistä enemmän vastaajan riskitietoisuutta – sitä kuinka eri tilanteet vaikuttavat mahdollisesti hänen elämäänsä. Molempien luottamusta mittaavien muuttujien ja huolen välillä on negatiivinen tilastollinen yhteys, mutta yhteys on voimakkaampi viranomaisia kohtaan koetun luottamuksen kohdalla. Mitä huonommin henkilö uskoo viranomaisten varautuneen, sitä

enemmän hän on huolissaan kaikista riskiskenaarioista. Lisäksi mitä enemmän henkilö on huolissaan tietyistä riskiskenaarioista, kuten elintarvikkeiden⁵⁹ tai polttoaineen⁶⁰ jakelun häiriöstä sitä vähemmän hän uskoo saavansa apua häiriötilanteessa. Tulos tukee vuonna 2022 Sentimentti-kyselyssä tunnistettuja väestösegmenttejä, jotka poikkeavat toisistaan ajattelutapojensa osalta, erityisesti riskitietoisuuden ja viranomaisluottamuksen suhteen. Osa vastaajista vaikuttaa olevan riskitietoisempia ja kriittisempiä viranomaisia kohtaan.

4.5. Varautumistiedot ja -taidot

Kansalaisilla on melko vankka usko omiin taitoihinsa erilaisissa häiriötilanteissa. Yleisimmin vastaajilla on sekä osaamista että kokemusta helteessä selviytymisestä (62 %), ruuanlaitosta ilman sähköä (59 %) sekä lämpimänä pysymisestä (58 %). Suurin osa (88 %) on joko selviytynyt ilman vettä tai uskoo selviytyvänsä ilman vedenjakelua. 12 % ei usko osaavansa toimia ilman juoksevaa vettä. Kaikki kokemus- ja taitokysymykset ovat vaihtelevin astein yhteydessä siihen, onko henkilö vastannut varautumisensa vastaavan 72 tunnin suositusta. Eli käytännön kokemus tai ainakin usko omaan selviytymiseen häiriötilanteessa ovat tulosten perusteella yhteydessä konkreettisiin varautumistoiimiin.

Vain 36 % kokee olleensa viimeisen kolmen vuoden aikana henkistä kriisinkestävyyttä haastavassa tai vaatineessa tilanteessa. Yli puolet (56 %) uskoo mielialansa pysyvän hyvänä kriisitilanteessa, vaikkei itse olekaan kolmen vuoden aikana kohdannut kriisitilannetta. Jatkuva sota Ukrainassa, siitä seuranneet elinkustannuskriisi ja energiakriisi eivät siis suurimman osan mielestä ole vaatineet suoranaisesti henkistä kriisinkestävyyttä. On mahdollista, että kyselyn kontekstissa kysymys on tulkittu koskemaan akuutteja kriisejä, jotka koettelevat kotitalouden varautumista. Kahdeksan prosenttia vastaajista ei usko selviävänsä kriisitilanteen henkisestä rasituksesta.

Ensiaputaidot ja ilmapahtokanavien sulkeminen ovat kansalaisille hankalimpia. Noin joka kuudes vastaajista (16–17 %) ei usko osaavansa toimia ensiaputilanteessa ja eikä usko pystyvänsä sulkemaan ilmanvaihtokanavia. Asunnon

54. P-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.129

55. p-arvo < 0.05 Cramerin V 0.098

56. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.115

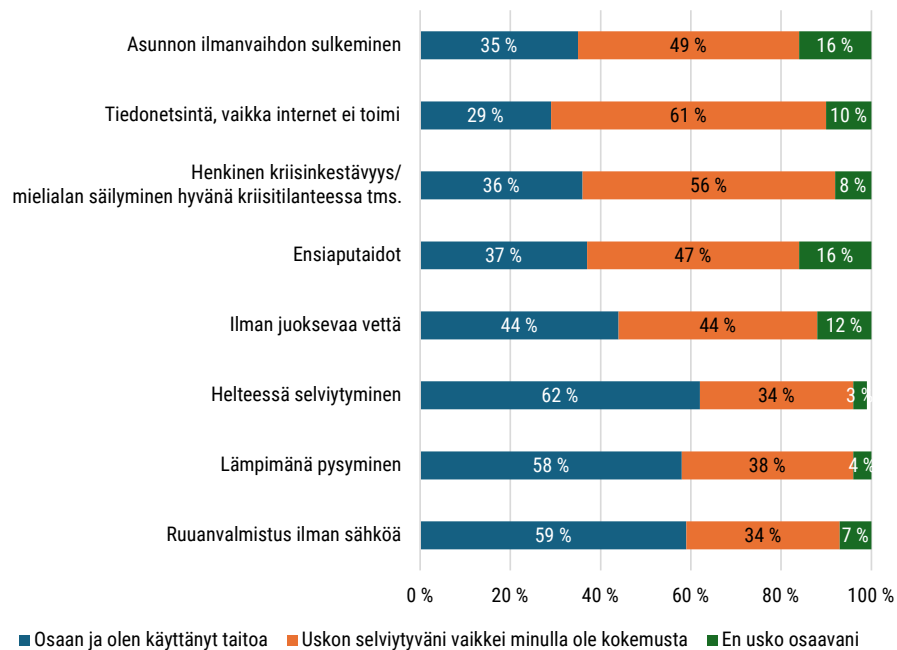
57. p-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.101

58. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.132

59. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.105

60. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.128

Seuraavassa listataan erilaisia varautumistaitoja ja tilanteita, joissa niitä tarvitaan. Oletko viimeisten kolmen vuoden aikana joutunut niitä seuraavissa tilanteissa käyttämään?

■ Kuva 13: Oletko viimeisten kolmen vuoden aikana käyttänyt taitoa?

tyyppi⁶¹ ja asuinpaikka⁶² ovat yhteydessä siihen, onko henkilö raportoinut osaavansa sulkea ilmanvaihdon. 68 % vastaajista, jotka eivät osaa sulkea ilmanvaihtoa asuvat kerrostalossa, 67 % sisemmällä kaupunkialueella ja 56 % vuokralla. Asunnon omistaminen kuitenkin nostaa todennäköisyyttä: asunnon omistajista vain joka kymmenes ei usko osaavansa sulkea ilmanvaihtoa (23 %). On mahdollista, että uudisrakennuksissa yleistynyt koneellinen ilmanvaihto vaikuttaa kaupunkilaisten vastauksiin.

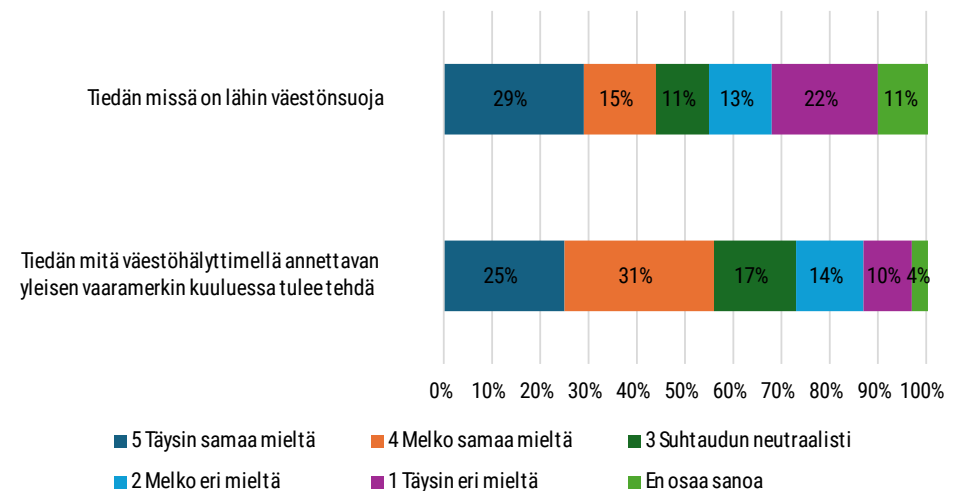
Ensiaputaidot ovat tilastollisesti yleisempiä vastaajilla, jotka osallistuvat jonkun varautumiseen liittyvän järjestön, kuten palokunnan, SPR:n, VAPEPA:n,

61. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.198

62. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.163

MPK:n tai muun vastaavan toimintaan⁶³. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on tutkitusti positiivisessa yhteydessä henkilön varautumiseen (Lee 2021).

Asuinpaikka ei ole tilastollisesti yhteydessä ensiaputaitoihin, mutta yli 75 % vastaajista, jotka eivät usko osaavansa ensiaputaitoja, asuvat sisemmällä tai ulommalla kaupunkialueella. Omakotitalossa ja rivitalossa asuvat ovat todennäköisemmin käyttäneet ensiaputaitoja tai uskovat osaavansa ne kuin kerrostalossa asuvat⁶⁴. En usko osaavani-vastaajista yli puolet asuu kerrostalossa, mikä heijastaa todennäköisesti enemmän vastaajan elämäntilanteen kuin suoranaisesti asumistyyppin yhteyttä osaamiseen. Omakoti- ja rivitaloasujat ovat useammin perheellisiä ja siten ensiaputaidot ovat kenties ajankohtaisempia heille.

■ Kuva 14: Tiedän, missä on lähin väestönsuoja & Tiedän mitä yleisen vaaramerkin kuullessa tulee tehdä

Yleisen vaaramerkin toimintamalliin kuuluu siirtyminen sisätiloihin, tilan aukkojen sulkeminen, radion avaaminen, puhelimen käytön välttäminen, sisällä pysyminen ja alueella pysyminen. Yli puolet 56 % vastaajista raportoi tietävänsä, mitä yleisen vaaramerkin kuullessa tulee tehdä. Useampi kuin joka neljäs (28 %) ei tiedä mitä äänimerkin kuullessa tulisi tehdä. Noin joka kuudes (17 %)

63. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.195

64. p-arvo < 0.05, Cramerin V = 0.067

suhtautuu kysymykseen neutraalisti, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi, että henkilö tietää osittain mitä tulisi tehdä tai mikä vaaramerkki on, mutta ei välttämättä mitä tulisi tehdä.

Suomalaisten pelastusasenteet -tutkimuksessa (Saal & Puustinen 2023) vastaajista joka kolmas osasi mainita toimintamallista sisätiloihin tai suojaan siirtymisen, ja vain 8 % suojautumisen, aukkojen sulkemisen ja radion avaamisen. Kysymys ei mahdollista tarkkaa osaamisen arviointia, mutta edellä mainitun tutkimuksen perusteella on jokseenkin todennäköistä, että kaikki vastaajista eivät osaisi määritellä toimintatapaa oikein. Vuonna 2024 lähes kaksi kolmesta (58 %) helsinkiläisistä vastasi myös tietävänsä miten vaaramerkin kuullessa tulisi toimia (Čekavaja 2024, 40).

Alle puolet (44 %) vastaajista raportoi tietävänsä, missä on lähin väestönsuoja, ja 35 % ei tiedä ja 11 % ei osaa sanoa tietävätkö, eli todennäköisesti eivät tiedä. Väestönsuojan sijainnin tuntevien lukumäärä on hieman matalampi kuin vuonna 2023 Sisäministeriön tutkimuksessa, jossa lähes 50 % raportoi tietävänsä sijainnin (Saal & Puustinen, 2023). Jotta vastauksia olisi mielekkäämpää vertailla taustamuuttujiin, vastausvaihdot ”melko eri mieltä”, ”täysin eri mieltä” ja ”en osaa sanoa” yhdistettiin sekä ”täysin samaa mieltä” ja ”melko samaa mieltä” yhdistettiin omaksi kategoriakseen.

Kerrostaloasujat raportoiivat tietävänsä useammin väestönsuojan sijainnin kuin omakotitalossa asuvat⁶⁵ ja kaupunkilaiset useammin kuin maalla asuvat,⁶⁶ mikä on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa, jossa helsinkiläisistä 44 % raportoi tietävänsä minne mennä häiriötilanteen sattuessa (Čekavaja 2024, 36).

Henkilöt, jotka eivät tiedä väestönsuojan sijaintia, haluaisivat varautumistietoa mieluiten internetistä tai kotiin jaettavaa esitteestä. Puolet heistä ovat ilmoittaneet haluavansa tietoa internetistä viranomaisten ja järjestöjen internetsivuilta, kolme viidestä kotiin jaettavaa esitteestä ja viidesosa sosiaalisesta mediasta.

Ikä on tilastollisesti yhteydessä siihen, tietääkö henkilö, missä on väestönsuoja⁶⁷ tai mitä vaaramerkin kuullessa tulisi tehdä⁶⁸. Nuoremmat ikäryhmät tietävät vanhempia ikäryhmiä useammin väestönsuojan sijainnin, mikä voi iän sijaan johtua asuinpaikasta; esimerkiksi kerrostaloissa ja kaupungeissa väestönsuojan sijainti on useammin tiedossa ja näkyvillä, kuin haja-asutusalueilla. Vanhemmat

ikäluokat osaavat toimia vaaramerkin kuullessa useammin kuin nuoremmat. Miehet raportoivat tietävänsä useammin mitä vaaramerkin tehdessä tulee tehdä kuin naiset.⁶⁹ Samankaltaisia havaintoja on tehty myös aikaisemmin Suomessa (Saal & Puustinen 2023, 34) ja kansainvälisten kyselyaineistojen perusteella (Čekavaja 2024). On tosin huomioitava, että kysymykset mittaavat subjektiivista kokemusta vaaramerkin tuntemuksesta, eikä todellista osaamista.

Mikäli henkilö raportoi tietävänsä, kuinka vaaramerkin kuullessa tulisi toimia, henkilö raportoi kotivaransa todennäköisemmin vastaavan viranomaisen suositusta,⁷⁰ selviytyvänsä useista häiriötilanteista pidempään ja kotoaan löytyvän myös konkreettisia varautumisresursseja, kuten ruokaa ja pullovetä⁷¹. Väestönsuojan sijainnin tuntemuksella ei sen sijaan ole tilastollista yhteyttä siihen, arvioiko henkilö varautumisensa vastaavan suositusta, mutta se on yhteydessä moniin konkreettisiin varautumistoimiin.

4.6. Toimintakyky, avuntarve ja auttamishalukkuus

Suurin osa vastaajista selviytyisi omatoimisesti ilman apua vakavassa häiriötilanteessa (60 %). Lähes joka neljäs (24 %) arvioi tarvitsevansa apua häiriötilanteessa. Yli 90 % heistä tarvitsisi apua ensimmäisten kolmen päivän aikana, ja 74–80 % ensimmäisen kahden päivän aikana pitkittyneen vedenjakeluhäiriön⁷² tai sähkökatkon⁷³ sattuessa. Elintarvikejakelun⁷⁴ tai maksuliikenteen⁷⁵ häiriöstä hieman suurempi osa selviäisi ilman akuuttia apua. Kuitenkin noin 60 % itsensä avunsaajiksi arvioivista tarvitsee apua ensimmäisen 3 päivän aikana myös näissä häiriötilanteissa.

Kaikista vastaajista 8 % kaikista vastaajista arvioi oman toimintakykynsä huonoksi tai erittäin huonoksi. Toimintakyvyllä ja sillä miten henkilö arvioi oman roolinsa on tilastollinen yhteys⁷⁶. Toimintakykynsä heikoksi arvioivat raportoivat useammin tarvitsevansa apua, mutta suurin osa (85 %) avunsaajaksi itsensä

69. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.143

70. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.252

71. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.198

72. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.307

73. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.349

74. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.278

75. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.240

76. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.145

65. P-arvo < 0.001 Cramerin V=0. 224

66. P-arvo < 0.001 Cramerin V = 0.136

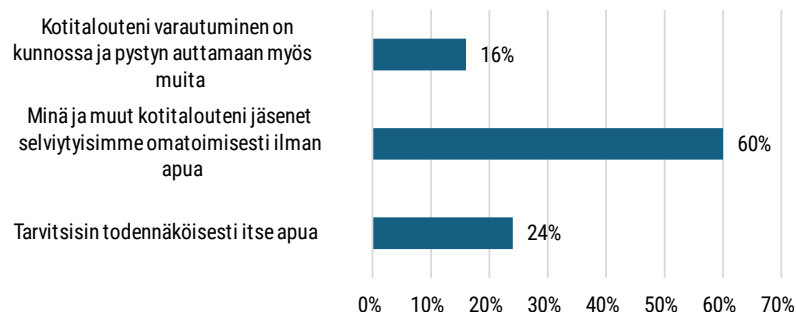
67. p-arvo < 0.05, Cramerin V =0.088

68. p-arvo < 0.001, Cramerin V =0.143

arvioivista on kuitenkin hyväkuntoisia. Heikkokuntoiset ovat etsineet tietoa varautumisesta hieman useammin kuin hyväkuntoiset, mutta selvää yhteyttä parempaan varautumiseen ei ole havaittavissa.

Suurin osa heistä, jotka raportoivat todennäköisesti tarvitsevänsä apua ovat yksin asuvia⁷⁷, nuoria⁷⁸, pienituloisia⁷⁹, ja asuvat sisemmällä (58 %) tai ulommalla kaupunkialueella (18 %).⁸⁰ Noin kolme viidestä avun tarvitsijasta on pienituloisia (tuloillaan vaikeuksien tai suurin vaikeuksien toimeen tulevia) ja 32 % yksin asuvia.

Mikäli yhteiskuntaa kohtaisi vakava häiriötilanne, kuten esimerkiksi pitkä sähkökatko, miten arvioit oman roolisi?

■ Kuva 15: Miten arvioit oman roolisi häiriötilanteessa?

Vapaaehtoiset auttajat voivat olla tärkeä apu pitkittyneessä häiriötilanteessa, jossa viranomaisten resurssit ovat käytössä. Vapaaehtoiset voivat muodostaa tärkeän resurssin viranomaisten tueksi esimerkiksi kadonneen etsintään, pelastushenkilöstön ruoka-avuksi ja muihin tehtäviin (Twigg & Mosel 2017). Lisäksi kansalaisten apu on usein korvaamatonta tapaturmissa ja onnettomuuksissa, sillä he ovat usein paikalla ennen pelastushenkilökuntaa. 16 % kaikista vastaajista ilmoittaa pystyvänsä auttamaan häiriötilanteessa myös muita.

Auttamishalun tutkimusta hankaloittaa itse raportoidut vastaukset. Osa vastaajista saattaa vastata siten kuin uskoo olevan ”oikein” (*social desirability bias*). On siis mahdollista, että aikaisempien vuosien vastaukset selittyvät osin

ihmisten taipumuksella vastata sosiaalisesti suotavalla tavalla, tai ihmiset ovat todellisuudessa halukkaampia auttamaan, kuin mihin uskovat varautumisensa puitteissa pystyvänsä. Auttamisen sitominen varautumistasoon kysymyksen asettelussa voi johtaa myös tulkintaan, että toisia tulisi auttaa materiaalisesti, mikä voi vähentää vastaajien määrää.

Varautumisella on tilastollinen yhteys siihen, raportoiko henkilö pystyvänsä selviytymään omatoimisesti tai pystyvänsä auttamaan muita. 89 % niistä, jotka uskovat pystyvänsä auttamaan muita ovat vastanneet varautumisensa olevan linjassa 72 tunnin suosituksen kanssa⁸¹. Mitä pidempään henkilö raportoi pystyvänsä selviytymään esimerkiksi vedenjakeluhäiriöstä tai sähkökatkosta, sitä todennäköisemmin hän pystyy auttamaan muita. 75–80 % niistä, jotka pystyvät auttamaan muita ovat myös raportoineet pystyvänsä selviämään vedenjakeluhäiriöstä⁸² tai sähkökatkosta⁸³ enemmän kuin 3 päivää. Voidaan siis arvioida, että suurin osa niistä henkilöistä, jotka ovat raportoineet pystyvänsä auttamaan, resurssiansa puolesta myös pystyisivät siihen.

Vapaaehtoisten auttajien määrän arviointia hankaloittaa lisäksi se, että aikomus ja todellinen käytös häiriötilanteessa eivät aina kohtaa (Hatori ym. 2023). Toisaalta myös vakavissa kriisitilanteissa vapaaehtoisia ryhmiä muodostuu spontaanisti niin kriisin kohdanneesta yhteisöstä kuin sen ulkopuoleltakin, sillä yhteisöt tiivistyvät ja ovat valmiimpia auttamaan.

Helposti tuloillaan toimeen tulevat, omakotitalossa ja haja-asutusalueella asuvat ja 35–49-vuotiaat ovat kaikista valmiimpia auttamaan muita. Muut aikuistaloudet (24 %) ja lapsitaloudet (19 %) raportoivat usein myös pystyvänsä auttamaan muita. Auttamishalukkuus on erityisen korkeaa niiden vastaajien joukossa, jotka ovat mukana jonkin varautumiseen liittyvän järjestön tai organisaation toiminnassa.⁸⁴ Kolme neljästä (75 %) järjestöjen toimintaan osallistuvista raportoi varautumisensa olevan kunnossa ja pystyvänsä auttamaan muita. Suurin osa auttajista on toimihenkilöitä (12 %), ylempiä toimihenkilöitä (12 %) tai työntekijöitä (26 %)⁸⁵, harvemmin yrittäjiä, työttömiä tai opiskelijoita.

Henkilöt, jotka raportoivat pystyvänsä auttamaan muita arvioivat toimintakykynsä vähintään tyydyttäväksi. Neljä viidestä auttajasta on hyvässä tai erittäin

81. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.356

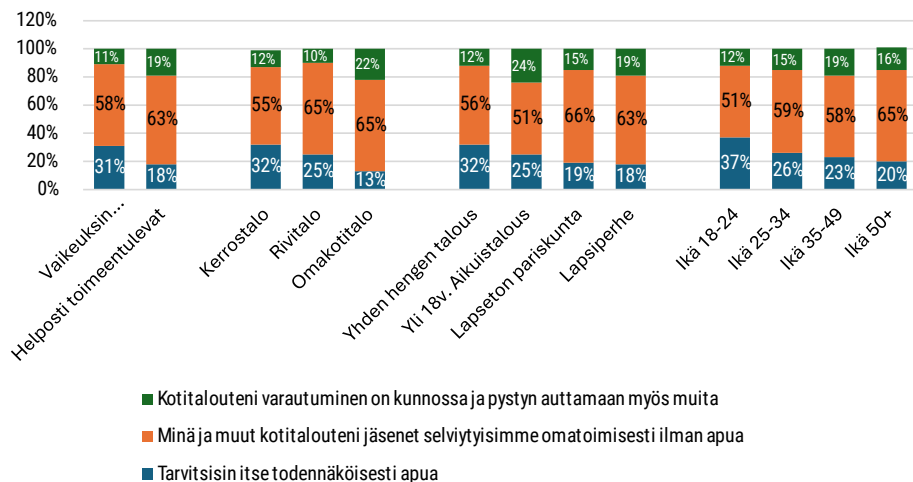
82. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.307

83. p-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.349

84. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.156

85. P-arvo < 0.001, Cramerin V = 0.153

Miten arvoit oman roolisi?

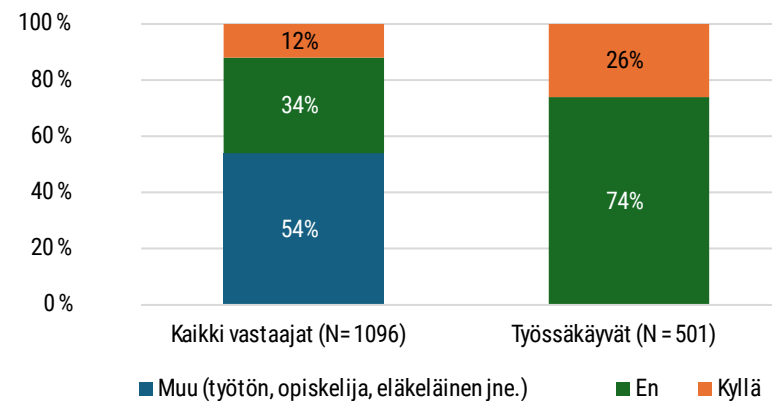
■ Kuva 16: Avuntarve ja taustamuuttujat

hyvässä kunnossa. Kaikki taito- ja kokemukuskysymykset ovat yhteydessä siihen, kuinka henkilö arvioi roolinsa häiriötilanteessa. Mikäli henkilö on joutunut käyttämään taitoja tai uskoo pystyvänsä käyttämään niitä ilman kokemusta, sitä todennäköisemmin hän myös vastaa selviytyvänsä ilman apua tai pystyvänsä auttamaan muita.

Jopa 95 % heistä, jotka arvioivat, että pystyisivät auttamaan muita kertovat ensiaputaitojensa olevan kunnossa ja 63 % raportoi käyttäneensä taitoja. He kokevat myös henkisen kriisinkestävyytensä hyväksi ja ovat useammin joutuneet selviämään myös ilman vettä tai helteestä. Tutkimus on osoittanut kokemuksen häiriötilanteista ja korkeamman riskitietoisuuden kannustavan vapaaehtoistoimintaan osallistumista (Sargisson ym. 2012). Kuten aikaisemmin raportissa mainittiin, taito- ja kokemukuskysymykset ovat yhteydessä myös parempaan varautumiseen.

Auttajat luottavat keskimääräistä enemmän viranomaisten kykyyn toimia häiriötilanteessa⁸⁶. Luottamuksella ja yhteisöllisillä arvoilla on aikaisemmassa tutkimuksessa todettu olevan Suomessa vahvempi yhteys auttamishaluun kuin pelkillä väestöllisillä tekijöillä (Malinen ym. 2025).

Työskenteletkö yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta merkittävässä tehtävässä? (%)

■ Kuva 17: Työssäkävistä kyllä/ei

Yhteiskunta pyörii parhaiten, kun ihmiset jatkavat oman ammattinsa harjoittamista myös häiriötilanteen aikana (YLE 2025). Joka neljäs (26 %) työssäkävistä ja 12 % kaikista vastaajista ilmoitti työskentevänsä yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta merkittävässä tehtävässä. Kolmannes työssäkävistä jatkuvuuden kannalta merkittävässä tehtävässä toimivasta vastaajasta on ilmoittanut pystyvänsä auttamaan myös muita häiriötilanteessa. Vastausten pohjalta on hankala arvioida, ovatko vastaajat arvioineet pystyvänsä auttamaan muita virkansa puolesta vai vapaaehtoisesti. 16 % kaikista vastaajista ilmoitti, että mikäli yhteiskuntaa kohtaisi vakava häiriötilanne, hänen kotitaloutensa varautuminen on kunnossa ja hän pystyisi auttamaan myös muita. On mahdollista, että tämä vapaaehtoisten auttajien joukko olisi pienempi, mikäli nämä henkilöt on sidottu muihin tehtäviin.

Niistä vastaajista, jotka työskentelevät yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta merkittävässä tehtävässä (N=130), 60 % raportoi pystyvänsä jatkamaan töitä työpaikallaan häiriötilanteen aikana. Lähes joka neljäs heistä ei tiedä, onko työnantaja huolehtinut työssäkäynnin edellytyksistä ja 17 % raportoi, ettei pysty jatkamaan töitä työpaikallaan.

86. P-arvo <0.001, Cramerin V = 0.129

5. Johtopäätökset

5.1. Varautumistiedon levinneisyys ja riskitietoisuus

Kansalaisten varautuminen ja heidän roolinsa turvallisuuden tuottajina alkaa tietoisuudesta (Niinistö, 2024). Kansalaisten tulee olla tietoisia erilaisista riskeistä sekä siitä, kuinka niihin tulisi varautua. Varautumistietoisuus on noussut pitkällä aikavälillä merkittävästi. Tulokset osoittavat, että varautumistieto on tavoittanut enemmän kansalaisia vuoteen 2023 verrattuna (77 % vrt. 46 %). Tieto on tavoittanut suuren osan kaikissa ikäluokissa, erityisesti vanhemmat ikäluokat ja myös suuren osan heistä, jotka eivät ole varautuneet viranomaisen 72 tunnin suosituksen mukaisesti. Havaintoa tukevat myös vuoden 2024 iRo Researchin teettämä Tuhat suomalaista -tutkimus (94 %) ja kansalaispulssi-kysely 2024 (63 %).

Kuten Euroopassa yleisesti, myös Suomessa varautumisesta ollaan kiinnostuneita. Suurin osa kansalaisista on kiinnostunut vastaanottamaan tietoa varautumisesta. Suurin osa etsii tietoa itse internetistä, mutta vanhemmille ikäluokille televisio ja radio ovat myös suosittuja tiedonlähteitä. Kaikissa ikäluokissa, lukuun ottamatta 18–24-vuotiaiden ryhmää, internetin lisäksi korostui halukkuus vastaanottaa tietoa kotiin jaettavana esitteinä. Moni peräänkuulutti esitettä myös avoimissa vastauksissa. Esitteen suosiota voi selittää osittain se, että naapurimaassa Ruotsissa vastaavan kaltainen esite jaettiin kotitalouksille muutamaa kuukautta ennen kyselyn ajankohtaa (MSB 2025). Esitteellä voitaisiin varmistaa, että kaikki kotitaloudet vastaanottaisivat tietoa, mutta sekään ei takaa konkreettisiin varautumistoimiin ryhtymistä (Lukasiewicz 2017). Kenties olennaisempaa onkin, kuinka tietoa nähneet (77 %) muuttaisivat tietoisuuden toiminnaksi.

Yksi selittävä tekijä varautumistiedon ja varautumistoimien välillä voi olla henkilöiden riskitietoisuus. Riskitietoisuuteen vaikuttaa puolestaan aikaisemmat kokemukset häiriötilanteista ja luottamus viranomaisia kohtaan (Waschinger ym. 2013). Väestöryhmät, jotka ovat enemmän huolissaan riskeistä, kuten naiset ja vanhemmat ikäluokat ovat myös paremmin varautuneita. Veden- ja polttoainejakelun häiriöistä sekä ydinonnettomuudesta huolissaan olevat henkilöt ovat paremmin varautuneita. Riskitietoisuuden nostaminen kohdennetulla

viestinnällä tietyissä väestöryhmissä, kuten nuorten keskuudessa, voisi johtaa siten parempaan varautumiseen.

Tulosten perusteella huoli oman tai perheen pärjäämisen puolesta häiriötilanteissa ei ole suoraan yhteydessä omatoimiseen varautumiseen. Riskitietoisuutta mitataan usein arviolla, kuinka todennäköisenä, vakavana ja välittömänä vastaajat eri häiriötilannetta pitävät (Lindell & Whitney 2000). Kaikki kyselyyn sisällytetyt häiriötilanteet eivät luonnollisestikaan aiheuta yhtä vahvaa huolta pärjäämisestä, vaikka vastaaja pitäisikin tilannetta todennäköisenä. Huoli pärjäämisestä voi siis mitata riskitietoisuutta vain osittain, esimerkiksi sitä, kuinka välitöntä haittaa henkilö arvioi häiriötilanteesta olevan. Mikäli yhteyttä riskitietoisuuden ja varautumisen välillä halutaan tutkia jatkossa tarkemmin, kysymystä tulisi laajentaa sisäisen validiteetin parantamiseksi.

5.2. Kotitalouksien varautuminen – joka kolmannella löytyy pullovetä kolmeksi päiväksi

Viime vuosina muuttunut riskiympäristö ja peräkkäiset kriisit ovat heikentäneet kansalaisten turvallisuuden tunnetta (MTS 2024). Heikentyneestä turvallisuudentunteesta johtuvaa turtumista ja siten varautumisen heikentymistä ei ole havaittavissa tämän tutkimusten tulosten perusteella. Sen sijaan tulokset viittaavat jopa positiiviseen kehitykseen varautumisasteessa.

Vahvin selittävä tekijä sille, että henkilö kokee varautumisensa vastaavan 72 tunnin suositusta, on se, löytyykö häneltä pullovetä kolmeksi päiväksi. Useammalla kuin neljällä viidestä löytyy kotoa ruokaa kolmeksi päiväksi ja 35 % kertoo kotoaan löytyvän pullovetä kolmen vuorokauden tarpeisiin. Kun siihen lisätään henkilöt, joilla on mahdollisuus käyttää omaa kaivoa sekä kotitaloudet, jotka ovat varautuneet vedenjakelun häiriöihin esim. vedensuodattimella, vedenpuhdistustableteilla tai retkikeittimellä, voidaan arvioida, että yhä useampi on hyvin varautunut akuuteimpiin häiriötilanteisiin.

72 tuntia suositus on muotoiltu niin, että sitä seuraamalla kotitalouden pitäisi pystyä selviytymään monista häiriötilanteista. Kansalaisista 54 % raportoi kotitaloutensa varautumisen vastaavan suositusta. Hyvin varautuneet raportoivatkin selviytyvänsä kolme vuorokautta tai pidempään useimmista häiriötilanteista, ja noin 70 % heistä myös sähkön- ja vedenjakeluhäiriöistä. Toisin sanoen, noin kolmannes hyvin varautuneeksi itsensä arvioivista ei ole varautunut pitkäaikaiseen

sähkökatkoon ja vedenjakeluhäiriöön. Ristiriita raportoidun varautumisen, selviytymisen sekä resurssien välillä voi selittyä sillä, että ihmiset kuvittelevat varautuneensa paremmin kuin todellisuudessa ovat, tai aliarvioivat pärjäämistään häiriötilanteessa varautumisesta huolimatta.

Etenkin nuorilla (18-24-vuotiaat) ja vanhemmilla henkilöillä (+65-vuotiaat) ei ole kotonaan pullovetä, ja he raportoivat pärjäävänsä lyhyemmän aikaa kuin kolme vuorokautta. Kaupunkilaisilla vaikuttaa puolestaan olevan heikompi käsitys siitä, että ruoan tulisi olla sellaista, että sen pystyy valmistamaan ilman sähköä. Näitä elementtejä olisi kenties tarpeen vahvistaa kotivarasta viestittäessä. Epäjohdonmukaisuus vastauksissa osoittaa, että vaikka viranomaisten ja järjestöjen viestintä, kuten Suomi.fi:n varautumisopas ja 72 tunnin suositus, on menestyksekkäästi tavoittanut kansalaisia laajasti kaikissa ikäluokissa, varautumistasossa ei nähdä yhtä jyrkkää nousua kuin tietoisuudessa.

Todellista varautumisen tasoa on haastava tutkia kyselyillä, sillä ihmiset voivat vastata kotoaan löytyvän tarvikkeita, joita ei todellisuudessa ole (kuten tässä tapauksessa vesi), tai ne eivät ole toimivia (esimerkiksi taskulamppu tai patteriradio). Lisäksi varautumisen tärkeyden korostuminen poliittisessa keskustelussa ja mediassa lisää kansalaisten tietoisuutta aiheesta, mikä saattaa johtaa siihen, että henkilö arvioi varautuvansa paremmin kuin todellisuudessa on varautunut (Basolo ym. 2009).

Kuten Saal ja Puustinen (2023) toteavat varautumista ja turvallisuusasenteita tutkivassa kyselytutkimuksessaan, tässäkin tutkimuksessa useat kansalaisten ilmoittamat varautumisasteet saattavat heijastella heidän olettamuksiaan oikeasta varautumisesta pikemminkin kuin todellista varautumista. Kyselytutkimuksella onkin mahdollista pureutua nimenomaan mieltymyksiin ja käsityksiin.

5.3. Puutteellisen varautumisen syyt, luottamus omiin taitoihin ja heikentynyt luottamus viranomaisten toimintakykyyn

Positiivista on, että kiinnostuksen ja osaamisen puute ovat harvoin syitä huonolle varautumiselle. Asenteella ja sillä pitääkö henkilö varautumista tärkeänä ja toimivana keinona parantaa omia mahdollisuuksiaan selviytyä häiriötilanteessa onkin todettu olevan merkittävä vaikutus varautumiseen (Corwin ym. 2017; De-Young & Peters 2016; Mertens 2018).

Toisaalta välinpitämättömyys ja luotto siihen, että kaikki toimii, ovat yleisimmät syyt huonolle varautumiselle. Tämä osoittaa, että Suomessa asenne varautumista kohtaan on yksi merkittävä tekijä haavoittuvuuden taustalla. Useat asennetta mittaavat kysymykset, kuten asenne varautumistoimia kohtaan (pitääkö kotivaraa tärkeänä tai liioiteltuna), ovat tilastollisesti yhteydessä siihen, onko henkilö raportoinnut varautumisensa vastaavan viranomaisten ja järjestöjen varautumissuosituksista. Lisäksi yli puolet hyvin varautuneista perustelee varautumistaan sillä, että uskoo sen olevan omalla vastuulla. Tulokset osoittavat myös taloudellisten haasteiden ja hintojen nousun olevan yhä useammin tekijöitä heikon varautumisen taustalla.

Kansalaisten taidot ovat positiivisesti yhteydessä varautumiseen. Pystyvyyden kokemus (minäpystyvyys eng. self-efficacy), eli uskomus omiin kykyihin varautua ja toimia häiriötilanteessa onkin tutkimusten mukaan merkittävä selittävä tekijä varautumiselle (Marceron & Rohrbeck 2019; Weber 2018). Pystyvyyttä mitattiin tässä tutkimuksessa kokemus- ja taitokysymysten kautta. Kaikki taitokysymykset ovat yhteydessä parempaan varautumiseen, mikä vahvistaa aikaisemman tutkimuksen havainnot myös Suomen kontekstissa. Pystyvyyden kokemus on toisin sanoen itseluottamusta omiin taitoihin, joten ei ole yllättävää, että oma arvio omista taidoista on yhteydessä arvioon varautumisesta. Itseluottamus ja kontrolli omasta elämästä on usein taustalla siinä, että riskitietoisuus johtaa konkreettisiin varautumistoiimiin (Mishra ym. 2009). Olisikin tärkeää pyrkiä vahvistamaan kansalaisten minäpystyvyyttä varautumistiedottamisen rinnalla, sillä se voi johtaa kokonaisvaltaisesti parempaan varautumisen tasoon.

Riskitietoisuuteen voi vaikuttaa myös vastaajan yleinen turvallisuuden kokemus. Yleiseen turvallisuuden kokemukseen vaikuttaa puolestaan moniulotteiset muuttujat, kuten asenteet, arvot ja aikaisemmat kokemukset sekä se kuinka paljon he luottavat viranomaisiin ja yhteiskuntaan (Erholtz 2023). Muuttujien yhteisvaikutusta varautumiseen olisikin hedelmällistä tutkia tulevissa tutkimuksissa tarkemmin, jotta otannasta pystyisi tunnistamaan huonommin varautuneita väestösegmenttejä. Se voisi edesauttaa varautumistiedon kohdentamista yksilöllisemmin väestöryhmiin perustuvaan viestintään verrattuna.

Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että vahva luottamus viranomaisiin voi johtaa passivoitumiseen (Terpsta 2011) ja Suomessakin tästä on ollut viitteitä (Ristikangas 2023; Laurikainen 2018). Tämän kyselyn mukaan etenkin hyväuloisten ja kaupunkilaisten luottamus viranomaisten varautumista kohtaan on heikentynyt, mikä voi osaltaan selittää parempaa kotitalouksien varautumista.

Kaikkiaan luottamus viranomaisiin on laskenut viime kyselystä (-9 %). Hyvätulokset luottavat viime kyselyä vähemmän siihen, että ”kaikki toimii” ja heikommin tuloillaan toimeentulevat ovat yhä skeptisempiä siitä, saavatko he apua häiriötilanteessa. Tulos voi olla seurausta laajemmasta yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa julkisten toimijoiden, mukaan lukien hyvinvointialueiden budjetit on leikattu merkittävästi.

Kehityssuunta on toisaalta huolestuttava, sillä luottamus yhteiskuntaan on yhteydessä niin varautumiseen kuin yhteiskunnan resilienssiinkin (Martins ym. 2018; Bonfanti ym. 2023) ”properties”: ”formattedCitation”: ”(Bonfanti et al., 2023. Luottamus viranomaisiin ja muihin ihmisiin ovat yhteydessä myös auttamishaluun (Malinen ym. 2025), henkiseen kriisikestävyyteen ja kriiseistä selviytymiseen (Aldrich & Meyer 2015).

5.4. Auttamishalu ja roolit häiriötilanteessa

Vastaajia, jotka raportoivat pystyvänsä auttamaan myös muita on suhteessa vähemmän kuin itsenäisesti vapaaehtoistehtäviin osallistuvia aikaisempina vuosina. Vuosina 2023 ja 2021 puolet vastaajista raportoivat häiriötilanteessa olevansa halukkaita auttamaan muita omatoimisesti (Ristikangas 2023; Nikkanen & Kekki 2021).

Joka kolmas vapaaehtoisista auttajista työskentelee myös yhteiskunnan jatkuvuuden tai turvallisuuden kannalta merkittävässä työssä. Kysymys auttamishalusta ei määrittele olisiko henkilö virkansa puolesta vai vapaaehtoisesti valmis auttamaan muita. On siis mahdollista, että osa vapaaehtoisista auttajista saattaa olla virkansa puolesta muissa yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta merkittävässä tehtävissä, mutta pienen otannan takia päällekkäisyys rooleissa ei ole täysin arvioitavissa. Roolien mahdollista päällekkäisyyttä olisikin tärkeää tutkia laajemmin tulevaisuuden tutkimuksissa.

Tulokset osoittavat, että työnantajien olisi tärkeää viestiä työntekijöille tarkemmin, kuinka työn jatkuvuus on taattu häiriötilanteissa. Samaan aikaan työntekijöiden omaehtoisen varautumisen merkitystä olisi tärkeää korostaa ja kannustaa siihen. Viranomaisyhteistyö ja harjoitukset yritysten ja työnantajien kanssa ovat varautumisen kannalta merkittävä aspekti, jotta kriittisissä tehtävissä olevat pystyvät jatkamaan työssä ja yhteiskunnan toiminta pysyy mahdollisimman normaalina.

Kyselyn perusteella joka neljäs (24 %) vastaajista arvioi tarvitsevansa apua häiriötilanteessa. Kyselystä on havaittavissa, että väestölliset muuttujat, kuten nuori ikä, asunnon tyyppi sekä asuinpaikka vaikuttavat varautumiseen ja avuntarpeeseen varsin ennustettavalla tavalla. Se voi osittain liittyä tutkimuksen kontekstiin, sillä kulttuuriset ja kontekstuaaliset tekijät Suomessa, kuten suhteellisen tasa-arvoinen ja stabiili yhteiskunta, vaikuttavat varautumiseen. Esimerkiksi kansainvälisistä tutkimuksista poiketen (Cutter 2003; Yoon, 2012) koulutustasolla ei ole Suomessa tässäkään tutkimuksessa yhteyttä varautumiseen. Osa haavoittuvuutta lisäävistä tekijöistä on melko staattisia, kuten huono toimintakyky, ja osa puolestaan dynaamisia, kuten osaamisen puute tai asenne.

5.5. Varautumisen mittaamisen haasteet ja kontekstisidonnaisuus

Tämän analyysin avulla on mahdollista tunnistaa keskimäärin heikommin varautuneita demografeja ja yhteyksiä muuttujien välillä. Itseraportoituja vastauksia lukuun ottamatta, analyysi ei juurikaan valota, miksi kyseiset väestöluokat ovat varautuneet huonommin, mikä olisi keskeistä viranomaisviestinnän kirkastamiseksi. Logistisella regressioanalyysillä voisi tulevissa tutkimuksissa testata selittävien muuttujien, kuten tulotason, huolen tai luottamuksen vaikutusta varautumisen todennäköisyyteen.

Myös suhteellisen pieni otanta asettaa tiettyjä rajoitteita tutkimukselle. Esimerkiksi vähemmistöryhmien varautumista tai varautumistiedon levinneisyyttä eri kieliryhmissä ei pystytty arvioimaan, mikä voisi olla oleellista tulevissa tutkimuksissa viranomaisviestinnän tavoitavuuden arvioimisen kannalta. Otanta on kuitenkin jyvitetty vastaamaan Suomen väestöä, eikä taustamuuttujien jakaumat anna syytä uskoa materiaalin olevan vinoutunut.

Omaehtoisen varautumisen tasoa on haastava arvioida, sillä vaikka 72 tunnin varautumissuositus toimii viitekehystenä, kansallisella tasolla varautumisen arviointi perustuu pitkälti edellisiin vuosiin tai toisiin maihin vertailuun, jolloin erot mittaustavoissa voivat nousta merkittäviksi tekijöiksi tulosten tulkinnan kannalta. Esimerkiksi alhaisempi vapaaehtoisten auttajien määrä voi osittain selittyä kysymysten muotoilulla.

Itseraportoituun dataan liittyy väistämättä jonkin verran tulkintaeroja ja sosiaalisen suotavuuden vinoumaa. Esimerkiksi se mitä ”suhteellisen normaali

arki” tai ”selviytyminen” tarkoittavat vastaajien mielessä voivat vaihdella paljonkin. Kyselyssä arvioidaan myös hyvin rajallisesti, millainen käsitys kansalaisilla on häiriötilanteiden konkreettisista vaikutuksista heidän arkeensa. Kysely ei myöskään ota huomioon sitä, että häiriötilanteet voivat linkittyä ja pitkäkestoisessa tilanteessa haastaa selviytymistä monella eri tavalla samanaikaisesti.

Varautumisen arviointi tapahtuu aina suhteessa kontekstiin ja häiriötilanteen vaatimuksiin. Esimerkiksi skenaarioissa, joissa kotoa poistuminen olisi välttämätöntä, omaisuus ja huollettavien lukumäärä voikin olla haavoittuvuuden lähde, vaikka väestöryhmään perustuvan tilastoanalyysin perusteella heidän kotivaransa vastaakin useammin suositusta kuin esimerkiksi yksin vuokralla asuvalla opiskelijalla. Suomalaisten varautumisresurssit ovat kyselyn perusteella eurooppalaiseen keskitasoon verrattuna merkittävästi monipuolisemmat, mutta ovatko ne riittävät? Riittävän hyvä kotitalouksien varautuminen riippuu myös häiriötilanteen vaatimuksista.

On hyvä muistaa, että varautuminen vaatii pitkäjänteistä työtä. Vaikka tietoisuuden nousu onkin tärkeä ensiaskel parempaan varautumiseen, se ei yksin riitä takaamaan yhteiskunnan kykyä selviytyä häiriötilanteissa. Todellinen varautuminen syntyy aktiivisesta toiminnasta, jatkuvasta oppimisesta ja yhteistyöstä eri toimijoiden välillä.

6. Lähteet

- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *The American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269.
<https://doi.org/10.1177/0002764214550299>
- Basolo, V., Steinberg, L. J., Burby, R. J., Levine, J., Cruz, A. M., & Huang, C. (2009). The effects of confidence in government and information on perceived and actual preparedness for disasters. *Environment and Behavior*, 41(3), 338–364.
<https://doi.org/10.1177/0013916508317222>
- Becker, J. S., Paton, D., Johnston, D. M., Ronan, K. R., & McClure, J. (2017). The role of prior experience in informing and motivating earthquake preparedness. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22, 179–193.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.03.006>
- Bonfanti, R. C., Oberti, B., Ravazzoli, E., Rinaldi, A., Ruggieri, S., & Schimmenti, A. (2023). The role of trust in disaster risk reduction: A critical review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(1), 29.
<https://doi.org/10.3390/ijerph21010029>
- Čekavaja, L. (2024). CBSS project “Prepared Together: Stronger Together.”
https://cbss.org/wp-content/uploads/2024/11/report_lu_cbss_2024.pdf
- Codreanu, T. A., Celenza, A., & Ngo, H. (2016). Disaster risk education of final year high school students requires a partnership with families and charity organizations: An international cross-sectional survey. *Prehospital and Disaster Medicine*, 31(3), 242–254. <https://doi.org/10.1017/S1049023X16000340>
- Corwin, K. A., Brand, B. D., Hubbard, M. L., & Johnston, D. M. (2017). Household preparedness motivation in lahar hazard zones: Assessing the adoption of preparedness behaviors among laypeople and response professionals in communities downstream from Mount Baker and Glacier Peak (USA) volcanoes. *Journal of Applied Volcanology*, 6(1), 119.
- Cutter, S. L., Boruff, B. J., & Shirley, W. L. (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social Science Quarterly*, 84(2), 242–261.
<https://doi.org/10.4324/9781849771542>

- Dederichs, K. (2023). Volunteering in the United Kingdom during the COVID-19 pandemic: Who started and who quit? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 52(5), 1458–1474. <https://doi.org/10.1177/08997640221122814>
- DeYoung, S. E., & Peters, M. (2016). My community, my preparedness: The role of sense of place, community, and confidence in government in disaster readiness. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 34(2), 250–282. <https://doi.org/10.1177/028072701603400204>
- Digi- ja väestötietovirasto (2023). Digi ensin, mutta ei yksin. Digitaaliraportti 2023.
- Erholtz, S., Kauppinen, J., & Kopra, P. (2022). Pelastustoimen väestökysely ja -segmentointi.
- Erholz, S. (2023). [Sentimentti-tietotyöväline](#). Helsinki: Sisäministeriö.
- Eskelinen, K., Lepistö, J., & Kekki, T. (2025). Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus 2025: Tilanneraportti turvallisuudesta harvaan asutuilla alueilla.
- European Commission. (2024). Disaster risk awareness and preparedness of the EU population: Eurobarometer report summary. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2795/9235147>
- European Commission (2025). Haettu osoitteesta: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/ip_25_856
- European Commission. (2025, July 9). EU Preparedness Union Strategy. Factsheet. Haettu osoitteesta: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/880970/Factsheet_EU%20Preparedness%20Union%20Strategy.pdf
- European Environment Agency. (2024). European climate risk assessment. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2800/8671471>
- Every, D., McLennan, J., Reynolds, A., & Trigg, J. (2019). Australian householders' psychological preparedness for potential natural hazard threats: An exploration of contributing factors. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 38, 101203. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101203>
- Fazeli, S., Haghani, M., Mojtahedi, M., & Rashidi, T. H. (2024). The role of individual preparedness and behavioural training in natural hazards: A scoping review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 105, 104379. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.104379>
- Felletti, S., & Paglieri, F. (2019). Trust your peers! How trust among citizens can foster collective risk prevention. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 36, 101082. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101082>
- Fox-Rogers, L., Devitt, C., O'Neill, E., Brereton, F., & Clinch, J. P. (2016). Is there really "nothing you can do"? Pathways to enhanced flood-risk preparedness. *Journal of Hydrology*, 543, 330–343. <https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2016.10.009>
- Hatori, T., Moriwaki, R., & Shingu, K. (2023). Disparity between evacuation intention and actual evacuation behavior during a heavy rain induced disaster event in Japan: Exploring the role of everyday awareness of disaster preparedness. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 92, 103729. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103729>
- Karanci, A. N., Aksit, B., & Dirik, G. (2005). Impact of a community disaster awareness training program in Turkey: Does it influence hazard-related cognitions and preparedness behaviors? *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 33(3), 243–258. <https://doi.org/10.2224/sbp.2005.33.3.243>
- Lee, J. (2021). Voluntary associations and hazard preparedness behaviour amongst Taiwanese individuals. *Environmental Hazards*, 21(2), 99–116. <https://doi.org/10.1080/17477891.2021.1925623>
- Lindell, M. K., & Whitney, D. J. (2000). Correlates of household seismic hazard adjustment adoption. *Risk Analysis*, 20(1), 13–26. <https://doi.org/10.1111/0272-4332.00002>
- Lukasiewicz, A., Dovers, S., & Eburn, M. (2017). Shared responsibility: The who, what and how. *Environmental Hazards*, 16(4), 291–313.
- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS. (2024). Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-313-1>
- Malinen, S., Nikkanen, M., & Kekki, T. (2025). Expectation of reciprocity and other-focused values foster informal volunteering intentions in disasters: Evidence from Finland. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. <https://doi.org/10.1177/08997640251363153>
- Martins, V. N., Louis-Charles, H. M., Nigg, J., Kendra, J., & Sisco, S. (2018). Household disaster preparedness in New York City before Superstorm Sandy: Findings and recommendations. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 15(4), 20170002. <https://doi.org/10.1515/jhsem-2017-0002>
- Marceron, J. E., & Rohrbeck, C. A. (2019). Disability and disasters: The role of self-efficacy in emergency preparedness. *Psychology, Health & Medicine*, 24(1), 83–93.

- Mertens, K., Jacobs, L., Maes, J., Poesen, J., Kervyn, M., & Vranken, L. (2018). Disaster risk reduction among households exposed to landslide hazard: A crucial role for self-efficacy? *Land Use Policy*, *75*, 77–91. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.01.028>
- Mileti, D. S., & Darlington, J. D. (1997). The role of searching in shaping reactions to earthquake risk information. *Social Problems*, *44*(1), 89–103. <https://doi.org/10.1525/sp.1997.44.1.03x0214f>
- Myndigheten för samhällskydd och beredskap (MSB). Hemberedskap - preppa för en vecka. Haettu osoitteesta: <https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/hemberedskap---preppa-for-minst-en-vecka/> & <https://rib.msb.se/filer/pdf/30874.pdf>
- Nahkur, O., Orru, K., Hansson, S., Jukarainen, P., Myllylä, M., Krüger, M., Max, M., Savadori, L., Nævestad, T.-O., Frislid Meyer, S., Schieffeler, A., Olson, A., Lovasz, G., & Rhinard, M. (2022). The engagement of informal volunteers in disaster management in Europe. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, *83*, 103413. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103413>
- Niinistö, S. (2024). Strengthening Europe's civilian and military preparedness and readiness.
- Nikkanen, M. (2024). Sharing responsibility for disaster preparedness: The case of Finland.
- Nikkanen, M., & Kekki, T. (2021). SPEK tutkii 26—Kotitalouksien varautuminen ja kriisinkestävyys.
- Nikkanen, M., Malinen, S., & Laurikainen, H. (2023). What drives feelings of responsibility for disaster preparedness? A case of power failures in Finland and New Zealand. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, *14*(3), 188–208. <https://doi.org/10.1002/rhc3.12263>
- Nikkanen, M., Räsänen, A., & Juhola, S. (2021). The influence of socioeconomic factors on storm preparedness and experienced impacts in Finland. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, *55*, 102089. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102089>
- Nohrstedt, D., Parker, C., von Uexkull, N., Mård, J., Nyberg, L., Petrova, K., ... & Di Baldassarre, G. (2021). Disaster risk reduction and the limits of truisms: Improving the knowledge and practice interface. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, *56*, 102661. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102661>
- Nohrstedt, D., Parker, C. F., Von Uexkull, N., Mård, J., Albrecht, F., Petrova, K., Nyberg, L., Göteman, M., Hileman, J., Messori, G., & Di Baldassarre, G. (2022). Disaster risk reduction and the limits of truisms: Improving the knowledge and practice interface. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, *67*, 102661. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102661>
- Nikkanen, M., & Kekki, T. (2021). SPEK tutkii 26—Kotitalouksien varautuminen ja kriisinkestävyys.
- Orru, K., Hansson, S., Gabel, F., Tammpuu, P., Krüger, M., Savadori, L., Meyer, S. F., Torpan, S., Jukarainen, P., Schieffeler, A., Lovasz, G., & Rhinard, M. (2022). Approaches to 'vulnerability' in eight European disaster management systems. *Disasters*, *46*(3), 742–767. <https://doi.org/10.1111/disa.12481>
- Onuma, H., Shin, K. J., & Managi, S. (2017). Household preparedness for natural disasters: Impact of disaster experience and implications for future disaster risks in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, *21*, 148–158. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.04.001>
- Paton, D., & Johnston, D. (2001). Disasters and communities: Vulnerability, resilience and preparedness. *Disaster Prevention and Management*, *10*(4), 270–277. <https://doi.org/10.1108/0959-4108200105000000>
- Ristikangas, V. (2023). SPEK tutkii 31—Kansalaisten omatoiminen varautuminen ja kriisinkestävyys 2023.
- Ruggiero, A., Piotrowicz, W. D., & John, L. (2024). Enhancing societal resilience through the whole-of-society approach to crisis preparedness: Complex adaptive systems perspective – The case of Finland. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, *114*, 104944. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104944>
- Saal, O., & Puustinen, A. (2023). Suomalaisten pelastusasenteet 2023.
- Sargisson, R., McLean, I. G., Tower, R., & Stewart, T. (2012). Volunteering: A community response to the Rena oil spill in New Zealand. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, *20*(4), 208–218. <https://doi.org/10.1111/j.1747-0719.2012.00401.x>
- Sisäministeriö. (2022). Sentimentin väestökyselyn yhteenveto – syksy 2022. Sisäministeriö. Haettu osoitteesta: <https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Sentimentin+v%C3%A4est%C3%B6kyselyn+yhteenveto+syksy+2022.pdf>
- Sisäministeriö (2023). Kansallinen riskiarvio 2023.
- Sisäministeriö (2024). Väestön varautumista häiriöihin ja kriiseihin ohjeistetaan uudella oppaalla. Haettu osoitteesta: <https://intermin.fi/-/vaeston-varautumista-hairioihin-ja-kriiseihin-ohjeistetaan-uudella-oppaalla>
- Sisäministeriö (2025). Varautumisohjeisiin on tutustuttu jo noin puoli miljoonaa kertaa. Haettu osoitteesta: https://intermin.fi/-/varautumisohjeisiin-on-tutustuttu-jo-noin-puoli-miljoonaa-kertaa?languageId=fi_FI

- Suomi.fi. (n.d.). Häiriö- ja kriisitilanteisiin varautuminen. Haettu sivustolta:
<https://www.suomi.fi/oppaat/varautuminen>
- Terpstra, T. (2011). Emotions, trust, and perceived risk: Affective and cognitive routes to flood preparedness behavior. *Risk Analysis: An International Journal*, 31(10), 1658–1675.
- Twigg, J., & Mosel, I. (2017). Emergent groups and spontaneous volunteers in urban disaster response. *Environment and Urbanization*, 29(2), 443–458.
<https://doi.org/10.1177/0956247817721413>
- Tuomaala, E. (2025). Yle, SVT: Gotlannissa ryhdytään säästötoimiin vesipulan vuoksi. Haettu sivustolta: <https://yle.fi/a/74-20167345>
- Valtioneuvosto. (2024). Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista.
- van Bavel, R., Rodríguez-Priego, N., Vila, J., & Briggs, P. (2018). Using protection motivation theory in the design of nudges to improve online security behaviour. *International Journal of Human-Computer Studies*, 123, 29–39.
<https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2018.11.003>
- Wachinger, G., Renn, O., Begg, C., & Kuhlicke, C. (2013). The risk perception paradox: Implications for governance and communication of natural hazards. *Risk Analysis*, 33(6), 1049–1065. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01942.x>
- Weinstein, N. D., & Nicolich, M. (1993). Correct and incorrect interpretations of correlations between risk perceptions and risk behaviors. *Health Psychology*, 12, 235–245. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.12.3.235>
- Yoon, D. K. (2012). Assessment of social vulnerability to natural disasters: A comparative study. *Natural Hazards*, 63(2), 823–843.
<https://doi.org/10.1007/s11069-012-0189-2>

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake

Omatoimisen varautumisen kysely 2025

Tervetuloa vastaamaan uuteen kyselytutkimukseen. Aiheena on omatoiminen varautuminen. Omatoiminen varautuminen tarkoittaa ihmisten ja kotitalouksien toimintaa, jolla valmistaudutaan etukäteen siihen, että pystyy jatkamaan suhteellisen normaalia arkea ja toimimaan häiriötilanteissa, kuten pitkäkestoissa sähkökatkoissa.

1. Oletko nähnyt omatoimiseen varautumiseen liittyviä ohjeita? (Single)
 - a) Olen nähnyt
 - b) En ole nähnyt

2. Oletko etsinyt itse omatoimiseen varautumiseen liittyviä ohjeita? (Single)
 - a) Olen etsinyt
 - b) En ole etsinyt

3. Mitä kautta haluaisit saada tietoa omatoimisesta varautumisesta? (Multi)
 - a) Viranomaisten ja järjestöjen internetsivuilta
 - b) Viranomaisten ja järjestöjen sosiaalisesta mediasta - -> Mistä mieluiten? Avoin jatko
 - c) Yleisötilaisuudesta tai luennosta
 - d) Sanomalehdestä
 - e) Radiosta
 - f) Televisiosta
 - g) Kotiin jaettavasta esitteestä
 - h) Muu kanava, mikä? _____ Avoin jatko
 - i) En halua saada tietoa (Single)

4. Oletko huolestunut oman tai perheesi pärjäämisen puolesta seuraavissa alla esitetyissä häiriötilanteissa: anna arviosi viisiportaisella asteikolla, jossa 5= Olen erittäin huolestunut – 1 = en lainkaan huolestunut (Matriisi)
- a) Useita päiviä kestävä vedenjakelunhäiriö
 - b) Useita päiviä kestävä sähkökatko
 - c) Elintarvikkeiden jakeluhäiriöt
 - d) Maksuliikenteen häiriintyminen
 - e) Internet- ja puhelinverkon häiriöt
 - f) Vakava tartuntatauti-epidemia
 - g) Ongelma polttoaineen saannissa
 - h) Sään ääri-ilmiöiden aiheuttamat ongelmat, kuten myrsky, tulva tai helle
 - i) Ydinvoimalaonnettomuus
 - j) Sotilaallinen voimankäyttö
 - k) Muu mikä? _____ Avoin jatko
5. Kuinka monta vuorokautta pystyt jatkamaan suhteellisen normaalia arkea ja huolehtimaan perustarpeista ilman ulkopuolista apua seuraavissa häiriötilanteissa: Asteikko: Alle vuorokauden, 1–2 vrk, 3–4 vrk, 5–7 vrk, yli viikon, pidempään
- a) Pitkäkestoinen vedenjakelunhäiriö
 - b) Pitkäkestoinen sähkökatko
 - c) Pitkäkestoinen elintarvikkeiden jakeluhäiriö
 - d) Pitkäkestoinen maksuliikenteen häiriintyminen
 - e) Pitkäkestoinen ongelma polttoaineen saannissa
 - f) Pitkäkestoinen internetverkon häiriö
 - g) Pitkäkestoinen puhelinverkon häiriö

Esitetään seuraava teksti vastaajille omalla sivullaan: 72 tunnin suosituksella tarkoitetaan kotitalouksien ennakko-varautumista häiriötilanteisiin, kuten vesi- tai sähkökatkoksiin. Kotitalouksien tulisi pystyä selviytymään itsenäisesti vähintään kolmen vuorokauden ajan häiriötilanteen sattuessa. Tästä syystä kotona on hyvä olla riittävästi ruokaa, vettä ja muita tarvikkeita.

6. Arvioitko, että kotitaloutesi varautuminen vastaa tätä suositusta? (Single)
- h) Kyllä --> Jos kyllä, siirry 7
 - i) Ei --> Jos ei, siirry 8

7. Mikä on vaikuttanut siihen, että olet hyvin varautunut? Voit valita useamman vaihtoehdon. (Multi,)
- a) Omakohtainen kokemus häiriötilanteesta
 - b) Käsitys, että omatoiminen varautuminen on jokaisen velvollisuus
 - c) Oletus, että yhteiskunta ei toimi riittävän nopeasti häiriötilanteessa ja varautuminen on välttämätöntä
 - d) Varautuminen kuuluu omaan elämäntapaan
 - e) Viime vuosien tapahtumat, kuten pandemia ja sota Ukrainassa ovat tuoneet varautumisen tarpeen paremmin esiin
 - f) Olen nähnyt mediassa varautumiseen liittyviä uutisia tai mainoksia ja ymmärtänyt varautumisen merkityksen
 - g) Muu, mikä? _____ Avoin jatko
 - h) En osaa sanoa (Single)
8. Miksi arvelet varautumisesi olevan puutteellista? Voit valita useamman vaihtoehdon (Multi)
- a) Ajanpuute
 - b) Liian kallista
 - c) En ole tullut ajatelleeksi asiaa tai aihepiiri ei kiinnosta minua
 - d) En tiedä, mitä pitäisi tehdä
 - e) En usko varautumisesta olevan apua
 - f) Varautuminen kuuluu muiden vastuulle
 - g) Luotan, että kaikki toimii
 - h) Minulla ei ole mahdollisuuksia varautua paremmin
 - i) Muu, mikä? _____ Avoin jatko
 - j) En osaa sanoa (Single)

9. Seuraavassa listataan erilaisia varautumistaitoja ja tilanteita, joissa niitä tarvitaan. Oletko viimeisten kolmen vuoden aikana joutunut niitä seuraavissa tilanteissa käyttämään? Ohjelmointiohje: matriisi ja käytetään asteikkoa: osaan ja olen käyttänyt taitoa, uskon selviytyväni vaikkei minulla ole kokemusta ja en usko osaavani.

1. Ruoanvalmistus ilman sähköä
2. Lämpimänä pysyminen
3. Helteessä selviytyminen
4. Ilman juoksevaa vettä
5. Ensiaputaidot
6. Henkinen kriisinkestävyys/ mielialan säilyminen hyvänä kriisitilanteessa tms.
7. Tiedonetsintä, vaikka internet ei ole toimi
8. Asunnon ilmanvaihdon sulkeminen

10. Mitä seuraavista tarvikkeista sinulta löytyy kotoa? (Multi)

- a) Ruokaa kolmeksi päiväksi
- b) Pullovetä kolmeksi päiväksi
- c) Retkikeitin tai muu, millä voi valmistaa ruokaa sähkökatkon aikana
- d) Otsalamppu tai taskulamppu
- e) Paristoilla toimiva radio
- f) Paristoja
- g) Ladattu varavirtalähde matkapuhelimelle
- h) Makuupussi tai ylimääräisiä lämpimiä peittoja
- i) Puhdas kannellinen ämpäri tai kanisteri vedenjakelua varten
- j) Tarvitsemasi lääkkeet ja lääkinnälliset välineet
- k) Ensiaputarvikkeita
- l) Käteistä rahaa muutaman päivän tarpeisiin
- m) Kahden pankin maksukortit
- n) Mobiilimaksaminen tai pikamaksusovellus
- o) Teleoperaattorien tarjoama sähköisen tunnistautumisen mobiilivarmenne
- p) Ilmastointi- tai muuta teippiä
- q) Ei mitään näistä (Single)

11. Entä miten seuraavat varautumiseen ja häiriötilanteisiin liittyvät väittämät vastaavat mielipidettäsi? Arvioi vaihtoehtoja asteikolla 5=täysin samaa mieltä ja 1=täysin eri mieltä. (Matriisi)

- a) Ylimääräisen ruoan hankkiminen kotiin mahdollisten häiriötilanteiden varalta on liioittelu
- b) Uskon saavani tarvittaessa viranomaisilta apua vakavan häiriötilanteen aikana
- c) On kohtuullista olettaa, että kaikki pystyvät varautumaan omatoimisesti 72 tuntia
- d) Viranomaiset ovat varautuneet hyvin vakavia häiriötilanteita varten
- e) Ihmisillä on selkeä käsitys, miten ja mihin heidän tulee varautua omatoimisesti
- f) Yksilön omatoimisella varautumisella on merkittävä rooli yhteiskunnan toimivuuden kannalta vakavissa häiriötilanteissa
- g) Olen varautunut arjen häiriöihin (kuten lyhyt sähkökatko, kausiflunssa, lakko)
- h) Olen varautunut vakaviin häiriötilanteisiin (kuten pitkä sähkö- tai vesikatko, puhelin- tieto- tai maksuliikenteen pitkä häiriö)
- i) Tiedän missä on lähin väestönsuoja
- j) Tiedän mitä väestöhälyttimellä annettavan yleisen vaaramerkin kuuluessa tulee tehdä

12. Mikäli yhteiskuntaa kohtaisi vakava häiriötilanne, kuten esimerkiksi pitkä sähkökatko, miten arvioit oman roolisi? (Single)

- a) Tarvitsisin todennäköisesti itse apua
- b) Minä ja muut kotitalouteni jäsenet selviytyvät omatoimisesti ilman apua
- c) Kotitalouteni varautuminen on kunnossa ja pystyn auttamaan myös muita

Taustatiedot. T9. lähtien kysytään.

T1. Maakunta (tieto paneelista)

T2. Ikä: _____ (tieto paneelista)

T3. Sukupuoli (tieto paneelista)

- Mies
- Nainen
- Muu

T4. Asuinpaikka (tieto paneelista)

- Kanta-kaupunki tai keskusta
- Lähiö
- Haja-asutusalue tai maaseutu

T5. Talouden tyyppi (tieto paneelista)

- Yksin asuva
- Yksinhuoltaja
- Parisuhteessa ilman lapsia
- Parisuhteessa, lapsia
- Vanhempien kanssa
- Muu

T6. Asumismuoto (tieto paneelista)

- Omakotitalo tai paritalo
- Kerrostalo
- Rivitalo

T7. Asutteko: (tieto paneelista)

- Vuokralla
- Omistusasunnossa
- Asumisoikeusasunnossa
- En osaa sanoa / en tiedä

T8. Mikä on korkein suorittamasi koulutusaste? (tieto paneelista)

- Kansakoulu tai peruskoulu
- Ammattitutkinto tai ylioppilastutkinto
- Opistotutkinto
- Alempi korkeakouluaste
- Ylempi korkeakouluaste
- Tutkijakoulutusaste
- Muu, mikä?

T9. Riittävätkö tulosi tavanomaisiin menoihin kuukausittain:

1. Suurin vaikeuksin
2. Vaikeuksin
3. Helposti
4. Hyvin helposti

T10. Millaiseksi arvioit toimintakykyysi tällä hetkellä? Toimintakyky on:

1. Erittäin hyvä
2. Hyvä
3. Tyydyttävä
4. Huono
5. Erittäin huono

T11. Oletko mukana jonkun varautumiseen liittyvän järjestön, kuten palokunnan, SPR:n, VAPEPA:n, MPK:n tai muun vastaavan toiminnassa mukana? (Single)

6. Kyllä
7. En

T12. Oletko tällä hetkellä: 1) työelämässä 2) eläkkeellä 3) työtön 4) opiskelija (Single)

JOS T12 =1

T13. Työskenteletkö yhteiskunnan jatkuvuuden ja turvallisuuden kannalta tärkeässä tehtävässä... (Single)

8. Kyllä
9. En

JOS T13=1

T14. Pystytkö jatkamaan töitä työpaikallasi esim. sähkökatkon, vesikatkon, tietoliikennekatkon aikana? Eli onko työnantajasi huolehtinut työsäikäytiedellytysten varmistamisesta myös erilaisten häiriötilanteiden aikana? (Single)

1. Kyllä
2. En
3. En tiedä

END: Tässä olivatkin kaikki kysymyksemme tällä kertaa. Kiitos vastauksistasi.

Liite 2: Aineiston rakenne

Ikäluokka	%
1 18–24 vuotta	10
2 25–34 vuotta	19
3 35–49 vuotta	22
4 50–64 vuotta	25
5 65–79 vuotta	24
Yhteensä	100

Sukupuoli	%
1 Mies	48
2 Nainen	52
Yhteensä	100

Koulutus	%
1 Perus-/kansakoulu	9
2 Ammatti-, tekninen-/kauppakoulu	36
3 Ylioppilas/lukio	11
4 Opisto	17
5 Ammattikorkeakoulu	10
6 Yliopisto/korkeakoulu	17
Yhteensä	100

Asunnon tyyppi	%
1 Omakotitalo	37
2 Rivi-/paritalo	18
3 Kerrostalo	45
Yhteensä	100

Asuinmaakunta	%
1 Uusimaa	30
2 Varsinais-Suomi	9
4 Satakunta	4
5 Kanta-Häme	3
6 Pirkanmaa	13
7 Päijät-Häme	3
8 Kymenlaakso	3
9 Etelä-Karjala	1
10 Etelä-Savo	3
11 Pohjois-Savo	5
12 Pohjois-Karjala	3
13 Keski-Suomi	6
14 Etelä-Pohjanmaa	4
15 Pohjanmaa	1
16 Keski-Pohjanmaa	1
17 Pohjois-Pohjanmaa	7
18 Kainuu	1
19 Lappi	2
Yhteensä	100

Ammatti / asema	%
1 Yrittäjä	5
2 Johtava asema	1
3 Muu ylempi toimihenkilö, asiantuntija	7
4 Toimihenkilö	13
5 Työntekijä	28
7 Opiskelija, koululainen	12
8 Eläkeläinen	23
9 Kotiäiti/-isä	3
10 Työtön	9
Yhteensä	100

Talouden tyyppi	%
1 Yhden hengen talous	35
2 Pariskunta (ei kotona asuvia lapsia)	36
3 Muu aikuistalous (vain yli 18-vuotiaita)	11
4 Talous, jossa alle 18-vuotiaita lapsia (lapsitalous)	18
Yhteensä	100

Talouden koko	%
1 1 henkilö	35
2 2 henkilöä	43
3 3 henkilöä	9
4 4 henkilöä	8
5 5 henkilöä	3
6 6 tai useampi henkilöä	2
Yhteensä	100

Omistussuhde	%
1 Vuokra-asunnossa	39
3 Omistusasunnossa	61
Yhteensä	100

Asuinalue	%
1 Sisempi kaupunkialue	47
2 Ulompi kaupunkialue	21
3 Kaupungin kehysalue	8
4 Kaupungin läheinen maaseutu	6
5 Maaseudun paikalliskeskukset	6
6 Ydinmaaseutu	7
7 Harvaan asuttu maaseutu	4
Yhteensä	100

Oletko mukana jonkun varautumiseen liittyvän järjestön, kuten palokunnan, SPR:n, VAPEPA:n, MPK:n tai muun vastaavan toiminnassa mukana?	%
1 Kyllä	7
2 En	93
Yhteensä	100

Millaiseksi arvioit toimintakykysi tällä hetkellä? Toimintakykyni on:	%
1 5 Erittäin hyvä	24
2 4 Hyvä	46
3 3 Tyydyttävä	23
4 2 Huono	6
5 1 Erittäin huono	2
Yhteensä	100

Riittävätkö tulosi tavanomaisiin menoihin kuukausittain:	%
1 Suurin vaikeuksin	10
2 Vaikeuksin	34
3 Helposti	40
4 Hyvin helposti	16
Yhteensä	100

Työskenteletkö yhteiskunnan jatkuvuuden ja turvallisuuden kannalta tärkeässä tehtävässä?	%	Työssä-käyvistä %
1 Kyllä	12	26
2 En	34	74
Yhteensä	46	100
Puuttuvat	54	
Yhteensä	100	

Pystytkö jatkamaan töitä työpaikallasi esim. sähkökatkon, vesikatkon, tietoliikennekatkon aikana?	%
1 Kyllä	7
2 En	2
3 En tiedä	3
Yhteensä	12
Puuttuvat	88
Yhteensä	100

